

IRODALOM

FOLYÓIRATCIKKEK

AZMAT, G. – GONZÁLEZ, L.: Targeting Fertility and Female Participation Through the Income Tax. (A jövedelemadózás reformjának hatása a nők munkaerő-piaci részvételére és a termékenységre Spanyolországban.) IZA Discussion Paper No. 4405. 2009.

Spanyolország azon európai országok egyike, ahol az alacsony termékenység alacsony női foglalkoztatottsággal párosul. Az ezredfordulót követően a női foglalkoztatottság mindössze 44,9%, a teljes termékenységi arányszám 1,25 volt (2002, OECD). E kettős problémát próbálta orvosolni az ország kormánya, amikor 2003-ban bevezette azt az adóreformot, amely

- egyrészt jelentős mértékben növelte a gyermekek után járó adóalapkedvezmények mértékét,
- másrészt új elemként bevezetett egy adókedvezményt, amely azon dolgozó anyák részére járt, akik három évesnél fiatalabb gyermeket neveltek.

A két politikai cél első pillantásra ellentmondásosnak tűnhet (hiszen ha a kisgyermekes nőket ösztönzik a munkavállalásra, ezzel egyidejűleg kevesebb gyermekük születhet). Ezért különösen izgalmas a szerzők azon vállalkozása, hogy a reformcsomag hatását külön a női foglalkoztatottságra, külön a termékenységre is becslik, továbbá megpróbálják a reformcsomag két elemének hatásait egymástól is szétválasztani.

Spanyolországban a jövedelemadózás választhatóan egyéni vagy családi rendszerben történik. A családi adóalapkedvezményeket 1999-ban vezették be, ezek mértékét növelte meg jelentősen a 2003-as reform. Az első gyermek után 1400, a második után 1500, a harmadik után 2200, a negyedik és többedik gyerek után 2300 euró adóalapkedvezmény járt évente, ehhez jött még pluszban a három év alatti gyermek esetében 1200 eurós kiegészítés. Eközben a jövedelemadó mértéke is némileg csökkent, s 6-ról 5-re csökkent az adósávok száma (15–45%-os kulcsokkal). Új elemként került bevezetésre az adórendszerbe a már 2002 áprilisától széleskörűen publikált adókedvezmény 3 év alatti gyermekkel rendelkező és dolgozó anyák részére. Ennek előnye, hogy havonta kapták az érintettek, összege 100 eurót tett ki egy hónapban. Ez az összeg Spanyolországban nagyjából az intézményes gyermekellátási költségek egyharmadának felel meg. A kiegészítő adókedvezmény az anya 15 napnyi teljes munkaidős foglalkoztatása, vagy 20 napnyi részmunkaidős foglalkoztatás (minimum a teljes munkaidő 50%-át kitevő időtartamban) esetén vehető igénybe. Itt elég annyit megjegyezni, hogy az adólevonások után összességében a reform az alacsonyabb jövedelmű gyermekes családok esetén növelte meg a tényleges jövedelmet, a relatíve legnagyobb jövedelem-emelkedés pedig ezenfelül az anya munkavállalása esetén következett be.

Természetesen az intézkedéscsomag mindkét komponensének lehetnek közvetlen és közvetett hatásai is az elérni kívánt célokra. Így például azt feltételezhetjük, hogy az adóalapkedvezmény növekedése ösztönzőleg hat a gyermekvállalásra (hiszen növeli a család jövedelmét gyermek születése esetén), de az új adókedvezmény is növelheti a gyermekvállalás esélyét (hasonló okból). Azonban az anyák nagyobb mértékű munkaerő-piaci részvétele, melyet az új adókedvezmény szintén támogat – indirekt módon –

ellenősztönzőleg hathat a (további) gyermek vállalására, mivel megtörheti a munkapiaci karrier-utakat, illetve jövőbeni jövedelemvesztést okozhat. Az adóalap-kedvezmény direkt hatása a feltételezés szerint nem ösztönöz a nők munkába állására, hiszen függetlenül az anyák munkaerő-piaci státusától növeli a gyermek megszületése esetén a jövedelmet. Ellentétben az új adókedvezménnyel, mely csak az anya munkavállalása esetén jár, így ez pozitív munkaerő-piaci hatást generálhat. Az adóalap-kedvezmény azonban indirekt módon ösztönözhet további gyermek vállalására, hiszen a kisebb munkaerő-piaci jelenlét, a gyengébb munkaerő-piaci kötődés (ez a direkt feltételezett hatás) ösztönözheti a további gyermek vállalását. Már ebből, a lehetséges direkt és indirekt hatások rövid és nem teljes körű áttekintéséből is látszik, milyen nehéz feladat egy olyan intézkedéscsomag különböző hatásainak megragadása és értelmezése, amely két, egymással szövevényes kapcsolatban álló cél elérését tűzte ki, jelesen az anyák munkaerő-piaci részvételének és a termékenységnek a növelését.

Az adatok forrása a spanyol munkaerő-felvétel negyedévenkénti, keresztmetszeti adatbázisa 1992 első negyedétől 2008 utolsó negyedévéig terjedően, ezen belül a szülőképes korú (18–45 éves), partnerrel együtt élő nőkre kiterjedő almintája.

A szerzők a termékenységi hatások modellezéséhez lineáris valószínűségi modelleket építettek fel, de kontrollként probit modellekkel is megismételték ugyanazon specifikációkban a becsléseket, és nagyon hasonló eredményeket kaptak. (A tanulmányban csak az első típusú modellek eredményeit közlik). A függő változó az volt, hogy az interjú megelőző 12 hónapban született-e a kérdezettnek gyereke vagy sem.

A munkaerő-piaci részvételre gyakorolt hatások vizsgálatához a szerzők először a két intézkedésem együttes hatását becsülték meg. Ehhez a regresszióalapú 'különbség a különbségekben' módszert használták, ahol a célcsoportot az adókedvezményre jogosult anyák, a kontrollcsoportot a minta összes többi nőtagja jelentette. Alternatív kontrollcsoportként használták a 3–16 éves gyermekkel rendelkező anyák csoportját is. Mivel az előzetes feltételezések szerint a két intézkedésem a foglalkoztatottságra ellentétesen hathat, az elemzés ezt követő részében a szerzők megpróbálták különválasztani a két intézkedésem hatását. Ehhez egy ötletes és egyedi lehetőséget használtak fel. Spanyolországban 1999-ben is bevezettek egy, a gyermekvállalást ösztönző adóreformot, ekkor hozták létre a gyermekek után járó adóalap-kedvezmény intézményét. Ez a reform tehát nem tartalmazta a 2003-as intézkedéscsomag másik elemét, jelesen a kisgyermekes dolgozó anyák adókedvezményét. A szerzők a következőképpen jártak el: először megbecsülték a '99-es reform foglalkoztatásra gyakorolt nettó hatását a gyermekek száma és az adósávok szerint. Majd ezt a becsült hatást használták proxiként a 2003-as reform adóalapcsökkentés-eleme foglalkoztatottságra gyakorolt hatásának vizsgálatára. Végül ezt a reformcsomag együttes hatásából kivonták és így megkapták az új adókedvezmény-elem valós, elkülönített foglalkoztatási hatását. (E módszer alapfeltevése, hogy az adóalap-csökkentés foglalkoztatási hatása adott gyermekszám mellett lineárisan változik a támogatás összegével.) A munkapiaci hatások becslésekor a modelleket három függő változóval állították fel a szerzők: az anya dolgozik-e vagy sem; aktív-e a munkaerőpiacon (ez esetben a foglalkoztatottak és munkanélküliek alkotják a változó egyik értékét, a többiek a másikat), valamint külön modelleket építettek a ledolgozott órák számának, illetve ennek változása vizsgálatára is.

Az időváltozót dummyként építették a modellekbe (2002 utáni születések, illetve 1998 utáni születések), mely modellekbe kontrollváltozóként még számos klasszikus ezért itt nem részletezett magyarázó változót is bevontak.

Az eredmények azt mutatják, hogy összességében szignifikáns mértékben nőtt mind a termékenység, mind a három év alatti kisgyermeket nevelő nők munkaerő-piaci jelenléte az intézkedések hatására. Utóbbi esetben 2%-os, nagyjából 1%-pontos növekedés következett be, míg a termékenység 5%-kal emelkedett, ami 1000 nőre vetítve 3-mal nagyobb születésszámot jelent évente. Ezen hatások erőteljesebbek voltak az alacsonyan iskolázott nők körében, a pozitív termékenységi hatások ezen felül a gyermekelemek (7%-os növekedés) és a fiatalok körében érvényesültek intenzívebben. A már gyermekkel rendelkező nők körében nem mértek a szerzők pozitív termékenységi hatást, ezért azt mondhatjuk, hogy az új adókedvezmény foglalkoztatási hatása indirekt módon elfojtotta a pozitív termékenységi hatást ezen nők körében azáltal, hogy növelte munkaerő-piaci részvételüket. (A szerzők azt találták, hogy már a '99-es, csak adóalapcsökkentési elemet tartalmazó reform is pozitív termékenységi hatást ért el, s ennek 4,5%-os mértéke alig kisebb, mint a 2003-as reform becsült hatása. Ráadásul ez a hatás szintén az alacsonyan iskolázott és a fiatalabb nők körében volt intenzívebb.)

Míg a reformcsomag mindkét eleme összességében pozitívan hatott a termékenységre, addig a munkaerő-piaci részvétel esetében egymásnak ellentmondó hatásokat találtak a szerzők. Az adóalap-kedvezmény növelése ugyanis az anyák foglalkoztatottságát negatívan befolyásolja, így feltételezhetjük, hogy a 2003-as reformcsomag még jobban növelte volna az anyák foglalkoztatottságát (a becslés szerint 2,3%-ponttal), ha nincs annak ez az eleme. A 3 év alatti gyermeket nevelő anyák csökkentették ledolgozott munkaóráik számát is, 0,4–0,7 órával hetente. (Mivel a heti ledolgozott óraszám átlagosan 35 óra volt a mintában, ez 1–2%-os a csökkenést jelent.) Ezen eredmény azt sugallja, hogy az új adókedvezmény és annak jogosultsági kritériumai nemcsak a munkaerő-kínálat mértékére hatottak de a munkaidőre is, jelesül abban, hogy a nők a minimum jogosultsági feltételekhez igazították a munkaóráik számát.

Összességében elmondható, hogy az új, 3 év alatti kisgyermekes és dolgozó anyák részére bevezetett adókedvezmény hatásos volt a foglalkoztatottság növelésében, főként az alacsonyabb iskolázottságú nők körében. Ezen kívül a tanulmány arra is tanúsággként szolgál, hogy bár a kettős, termékenység- és foglalkoztatás-növelő cél egyszerre történő elérése problematikus, ilyen kombinációban, ahogy azt Spanyolországban megvalósították, mindkét cél érdekében egyszerre lehet előrelépést elérni.

Ignits Györgyi

BAIZÁN, P.: Regional child care availability and fertility decisions in Spain. (Regionális gyermekellátási lehetőségek és termékenységi döntések Spanyolországban.) *Demographic Research* Vol. 21. Article 27. 2009. December. 803–842.

A jelenlegi elméletek szerint a gyermekellátás lehetősége pozitív hatással van termékenységre, és mindemellett a feltételezések szerint a napközi intézményének van elsődleges befolyása a munka és a gyermeknevelés közti konfliktus feloldására is. Ugyanakkor az empirikus kutatások eredményei nem mindig és nem teljesen egyértelműen támasztják alá ezt a feltételezést.

Pau Baizán tanulmánya két hipotézist vizsgál meg: (1) a 3 év alatti gyermekek számára elérhető hivatalos gyermekellátási lehetőségeknek pozitív hatása van a termékeny-

ségre; és (2) a hatás erőssége annak függvénye, hogy a gyermekellátó intézmények milyen mértékben illeszkednek a megváltozott, illetve változóban lévő nemi szerepekhez.

Spanyolországban gyermeknevelés és munkavállalás európai összehasonlításban nehezen egyeztethető össze, összességben a kisgyermekes anyák foglalkoztatottsága úgy nőtt az elmúlt évtizedekben, hogy a gyermekellátó rendszer kiépítettsége meglehetősen alacsony szinten maradt: 3 éves kor alatti gyermekek hivatalos gyermekellátásban való részvétele az 1993-as 5,2%-ról 2005-re csak 16,9%-ra emelkedett. Az iskola előtti gyermekellátási rendszer két nagy csoportra osztható: állami és magán tulajdonban lévő rendszerre. A gyermekellátás hivatalos intézményrendszerében résztvevők között először a magán-szektor dominál, ahol a 3 éves kor alatti gyermekek 57%-a vesz részt. A 3 és 6 éves kor közti gyermekek 69%-a kerül az állami szektorba. Ennek egyik oka a magán szektor drágasága. Az állam lehetőséget biztosít egy szűk csoportnak a magán gyermekgondozásban való részvételre. Ugyanis sokaknak, akik teljes munkaidőben dolgoznak, túl szűk időkeretet ad az állami gyermekellátás rendszere, mivel általában reggel 9 órától délután 5 óráig vannak nyitva, míg a magán intézmények reggel 7 órától este 8 óráig. Mindezek mellett az állami intézmények (napközik) elérhetősége egyenlőtlen.

A fentiek mellett Dél-Európában igen nagy jelentőséggel bír a nem-hivatalos ellátás, amely a nagymamák fontos szerepére mutat rá, akik akkor is segítséget jelentenek, amikor például iskolai szünet van, vagy a szülők és a gyermekellátást biztosító intézmények időbeosztása közti űrt kell áthidalni.

A regionális ellátási és termékenységi különbségek emellett Spanyolországban figyelemre méltóan nagyok. Az elődleges kép szerint a két év alatti gyermekek intézményi ellátottsági aránya a déli régiókban (például Andalúziában) igen alacsony, viszont az olyan északi régiókban, mint például Galícia, Katalónia vagy akár a főváros, magas. Ugyanakkor a nyers adatokat tekintve éppen a déli területeken a legmagasabb a teljes termékenységi arányszám (TFR). Nyilván érdekes megtudni, hogy a valós tisztított összefüggés milyen.

A szerző a vizsgált hipotéziseket eseménytörténeti elemzés segítségével teszteli, az adatbázis az Európai Közösség Háztartás Panel alapján készült spanyol követéses adatbázis. A vizsgálatot 1994-ben kezdték el és 2001-ben fejezték be. Az első hullámban, 1994-ben, 17893 személy vett részt. A felmérés tartalmazza a munkapiaci státust, az éves jövedelmet a háztartás minden egyes tagjára nézve, a végzettséget és az egészségügyi adatokat.

Az empirikus modell felépítéséhez szükséges információkat a felmérésben megkérdezett 16 és 42 éves kor közé eső spanyol nők szolgáltatták, a magyarázott változó az első, illetve további szülések voltak. A független kontroll változók pedig a nők munkapiaci státusa, a partner jövedelme, végzettség. Az elemzés azonban nem ezekre, hanem az ezeken felüli regionális hatásokra koncentrálna. A regionális hatásnak több összetevője is van, egyrészt meghatározza a gyermekellátási lehetőségeket, kihat a nők munkapiaci részesedésének mértékére, valamint nem megfigyelhető tulajdonságokkal is rendelkezik, mint például a helyi normák, szokások, kulturális eltérések. Ezek mind hatással bírnak a termékenységre.

A modellben két logaritmizált egyenlet szerepel. Az első egyenlet az első szülésre vonatkozik, a második pedig a további szülésekre. A modell paramétereit maximum likelihood módszerrel becslik.

Az eredmények szerint a 3 év alatti gyermekek részére biztosított gyermekellátási lehetőségek pozitív hatással vannak a termékenységre. Az ellátási lehetőségek azokban a régiókban még inkább pozitív hatással bírnak, ahol a változóban lévő nemi szerepekhez alkalmazkodni tudtak a szociális létesítmények. Tehát a megváltozóban lévő nemi szerepek különböző hatásokon keresztül, attól függően, hogy a szociális rendszer hogyan idomul a változásokhoz (mint például a napközik elérhetősége, nyitva tartása vagy épp megfizethetősége), közvetett módon szintén hatással bírnak a termékenységre. Másfelől az is bebizonyosodott, hogy a spanyol régiók közti eltérések kevésbé játszanak fontos szerepet, mint ahogy azt az elemzés elején, a nyers adatok ismeretében gondoltuk.

Összefoglalva, az eredmények az első hipotézist teljes mértékben alátámasztják. Tehát a gyermekellátási létesítmények elérhetősége, úgy mint a napközik, szignifikáns és pozitív hatást gyakorol a termékenységre. Ezzel párhuzamosan a második hipotézis csak a második, illetve többedik gyermekek esetén mutatott szignifikáns hatást. Tehát a szociális intézményrendszerek jó alkalmazkodása a megváltozott nemi szerepekhez csak a további gyermekek vállalásakor bír szignifikáns hatással a termékenységre.

Budai Fruzsina

DUVANDER, A-Z. – LAPPEGÅRD, T. – ANDERSSON, G.: Family policy and fertility: fathers' and mothers' use of parental leave and continued childbearing in Norway and Sweden. (Családpolitika és termékenység: az apák és az anyák által igénybe vett gyermeknevelési szabadság és a további gyermekvállalás Norvégiában és Svédországban.) *Journal of European Social Policy*, 20. 2010/1. 45–57.

A skandináv országokban a nemek egyenjogúságának megteremtése, a munka és a gyermeknevelés összehangolásának megkönnyítése a családpolitika kiemelt céljai. Norvégiában és Svédországban hozzávetőlegesen egy évig jár a fizetett szülési szabadság, amelynek egy részét kizárólag az apa veheti igénybe. A nők munkaerő-piaci részvétele a kisgyermekes anyák esetében is magas (az egy évesnél fiatalabb gyermekek esetén Norvégiában 75%, Svédországban 68%, az idősebb gyermekek esetében pedig 80% fölött van). A férfiak többsége igénybe veszi a gyermeknevelési szabadságot (Svédországban több mint 80%, Norvégiában körülbelül 60%), bár a nemek közötti egyenlőség még igen távol van.

A skandináv országokban viszonylag magas a termékenység, amelynek elsődleges forrása az idősebb életkorra halasztott szülések visszapotlódása. Az anyák magas munkaerő-piaci részvétele és a viszonylag magas termékenység együttes jelenlétét gyakran bizonyítéknak tekintik, hogy a munka és a családi élet összehangolását célzó intézkedések hatékonyak. Azonban a makro-szintű indikátorok közötti korreláció nem sokat mond arról, hogy a családpolitikai intézkedések milyen hatást gyakorolnak a különböző társadalmi-demográfiai csoportokba tartozó nők és férfiak demográfiai viselkedésére.

A szerzők az anyák és az apák által igénybe vett szülési szabadság és a további gyermekvállalás közötti kapcsolatot vizsgálták norvégiai és svédországi párok körében. Mindkét országban a családpolitika a kétkeresős családmódot részesíti előnyben. A korábbi jövedelemhez kötött gyermeknevelési szabadság rendszere fontos szerepet játszik, amelynek hossza jelenleg Svédországban 16 hónap, Norvégiában 13 hónap. A

szabadság egy részét (két hónapot, illetve tíz hetet) mindkét országban csak az apa veheti igénybe. A juttatás a korábbi jövedelem 80%-a, és egy viszonylag magas összegben maximalizált.

A két országban a rendszer tehát nagyon hasonló, azonban vannak kisebb különbségek. Svédországban a juttatásokra minden, az országban tartósan letelepedett szülő jogosult, a jövedelem-alapú támogatáshoz a szülés előtt nyolc hónapos munkaviszonyra van szükség, és bármelyik szülő szerezhethet jogosultságot. Ez a jogosultság akkor is megmarad, ha a következő gyermek az előző után legfeljebb harminc hónapon belül megszületik. Aki nem rendelkezik a szükséges munkaviszonnyal, alacsony fix összegű támogatást kap. Norvégiában a jogosultság megszerzéséhez a gyermek megszületését megelőző tíz hónapban hathónapnyi munkaviszony szükséges. Akik ezzel nem rendelkeznek, a gyermek születésekor egy egyszeri, adómentes kézpénzes juttatásban részesülnek. Az apák jogosultsága csak 2000 óta független az anyától, azonban az apák részére fenntartott időszakot csak akkor használhatják fel, ha az anya korábban megfelelő ideig foglalkoztatott volt. A további gyermekek vállalása esetén a jogosultságot minden egyes gyermeknél külön meg kell szerezni. A szigorúbb követelmények miatt a gyermekgondozási szabadságot Norvégiában kisebb arányban veszik igénybe, mint Svédországban.

Bár az intézkedések célja mindkét országban a nemek közötti egyenlőség elősegítése, Norvégiában egy részük az otthoni gyermeknevelést részesíti előnyben, míg Svédországban egységesen a munkába való visszatérést támogatják. A norvég családpolitika kettőssége inkább lehetőségként, mint normaként tekint a nemek közötti egyenlőségre a gyermeknevelés terén.

Egyéni szinten számos vizsgálat pozitív kapcsolatot talált a nemek közötti egyenlőség különböző mutatói – például, mennyire oszlik meg egyenlően a gyermeknevelési szabadság igénybe vétele az anya és az apa között – és a termékenység között. A szerzők feltételezik, hogy mindkét országban pozitív kapcsolatot találnak az apa által igénybe vett gyermeknevelési szabadság és a következő gyermek vállalása között. Hipotézisük szerint ez a hatás Norvégiában erősebb, mert ott élesebben elválik egymástól a juttatást igénybe vevő és azzal nem élő apák csoportja.

Az elemzés országos regiszter adatokat használ, amelyek Norvégiában a 1993–2003 közötti, Svédországban a 1988–1999 közötti időszakból származnak. Az adatbázis tartalmaz minden, az adott országban született párt, ahol az első gyermek egyben az anya első gyermeke. A demográfiai információkat összeillesztették a szülők iskolai végzettségét és adóköteles jövedelmét tartalmazó adatokkal. A háztartás bevételein belül összevetik a gyermekgondozási támogatás összegét a munkajövedelemmel, és a kettő aránya proxiként (helyettesítő változóként) szolgál arra vonatkozóan, hogy a szülők mennyi időt töltöttek gyermekgondozási szabadságon a gyermek születését követő két évben. Azok, akiknek két éven belül született meg a következő gyermeke, nem szerepelnek az elemzésben. A svéd adatok összesen 28 500 egygyermekes és 26 000 kétgyermekes, a norvég adatok 10 700 egygyermekes és 8900 kétgyermekes párt tartalmaztak.

Az eseménytörténeti elemzés a következő gyermek megszületésének esélyét a szülők által igénybe vett gyermekgondozási szabadság mértékével magyarázta. A második és a harmadik gyermek megszületésének relatív kockázatát külön modellekkel elemezték. Az összehasonlíthatóság miatt azok a norvég párok kimaradtak az elemzésből, amelyeknek legalább az egyik tagja nem volt jogosult fizetett gyermeknevelési szabad-

ságra. A kontrollváltozók között szerepelt a pár jövedelmi szintje, iskolai végzettségük, az anya életkora, a párok közötti korkülönbség, az előző gyermek születése óta eltelt idő és a naptári év.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy ha az apák igénybe veszik a szülési szabadságot, az mindkét országban pozitív kapcsolatban áll a további gyermekvállalással mind az egy-, mind a kétgyermekesek esetében. Az összefüggés a második gyermek születése esetén erősebb, ami arra utal, hogy a második gyermek megszületése sokkal inkább időzítés kérdése, mint a harmadiké, és az apák által igénybe vett gyermeknevelési szabadság úgy tűnik, nagyobb eséllyel gyorsítja fel a második, mint a harmadik gyermek vállalását. A nagyon hosszú gyermeknevelési szabadságot igénybe vevő, általában alacsony keresetű apák esetében kis mértékben csökken a további gyermekvállalás esélye. Norvégiában erősebb a kapcsolat az apák által igénybe vett gyermeknevelési szabadság hossza és a további gyermekvállalás között, mint Svédországban. Az igénybe vevők és nem vevők közötti különbség is Norvégiában nagyobb, mert a szerzők szerint a dualisztikusabb norvég rendszer nagyobb különbséget okoz a szülők viselkedésében.

Az anyák által igénybe vett gyermeknevelési támogatás és a második gyermek megszületésének esélye között Svédországban fordított U-alakú a kapcsolat, Norvégiában pedig lineáris és negatív. A kétgyermekes családok esetében tehát, ha a nő hosszú időt tölt szülési szabadságon, az késlelteti a harmadik gyermek megszületését. A kevésbé rugalmas norvég rendszerben az anyáknak több időre van szükségük ahhoz, hogy az újabb gyermek megszületése előtt összegyűjtsék a jogosultsághoz szükséges munkaidőt. Az is lehetséges, hogy az eleve csak egy gyermeket tervező anyák kitolják az otthon töltött időt. Az anyák által igénybe vett szülési szabadság és a harmadik gyermek megszületése között mindkét országban J-alakú a kapcsolat. A harmadik gyermekvállalás intenzitása a hosszú időt a munkaerőpiactól távol töltő anyák körében a legmagasabb. Azok az anyák, akik hosszú ideig vették igénybe a gyermekgondozási szabadságot, valószínűleg vissza sem tértek a munkába a gyermekek megszületése között, és a munka és a család összeegyeztetése helyett úgy tűnik, az életük egy bizonyos időszakát kizárólag a gyermeknevelésnek szentelték.

A felsőfokú végzettségű anyák második és harmadik gyermekvállalási intenzitása mindkét országban magasabb, mint a középfokú végzettségűeké. Ez arra utal, hogy a képzetesebb anyák könnyebben össze tudják egyeztetni a családi kötelezettségeket és a munkavégzést, és azt is tükrözi, hogy a különböző iskolázottságú nők eltérően időzik a gyermekvállalást. Szintén mindkét országban jellemző, hogy az alacsony jövedelmű párok harmadik gyermekvállalási esélye viszonylag magas.

Murinkó Livia

KALWIJ, A.: The Impact of Family Policy Expenditure on Fertility in Western Europe. (A családtámogatási politikákra fordított kiadások termékenységre gyakorolt hatása Nyugat-Európában.) *Demography*, 47. 2010/2. 503–519.

A tanulmány a családi kedvezményekre, anyasági juttatásokra és a gyereknevelési támogatásra fordított állami kiadások módosulásának termékenységre gyakorolt hatásait vizsgálta. A szerző 16 európai országból származó egyéni szintű termékenységtörténeti adatokat, valamint a különböző családtámogatási programok keretében a szociális tá-

mogatásra fordított állami kiadások adatait használva építette fel a születés időzítésére vonatkozó becslési modelljét. Az eredmények összességében azt igazolták, hogy a gyereknevelés és a munka összeegyeztethetőségét elősegítő családpolitikai programokra fordított kiadások emelkedése pozitív módon hat a termékenységre.

A tanulmány kiindulópontja szerint Nyugat-Európa államaiban a termékenység egy hosszú távú csökkenési folyamat végső szakaszaként az 1980-as évekre a népesség egyszeri reprodukciójához szükséges szint alá csökkent, és a népesség előregedését eredményezte. Ezek a tényezők ugyanakkor egyre inkább a figyelem középpontjába állították a fiatal, képzett munkások jövőbeni munkaerő kínálatával, valamint a jóléti állam társadalmi kohéziójával és fenntarthatóságával kapcsolatos kérdéseket.

Érdekes módon, a nyugat-európai országos szintű termékenységi arányszámok különböző szinteken állandósultak: a mediterrán országokban az 1,4 érték alá csökkentek, miközben az északi államokban az 1,8 értéken stabilizálódtak. Az országok szerint eltérő arányszámok mozgó rugóit sokan az eltérő családpolitikákkal – vagyis azokkal a munkaerő-piaci politikákkal – magyarázzák, amelyek elősegítik a nők számára a gyereknevelés és a munka összeegyeztetését.

Ez a magyarázat egyes elemeiben a termékenység gazdasági elméletéhez kapcsolódik, amelynek központi eleme a gyereknevelés használdozati költsége (opportunity cost of children). Ez utóbbi elmélet szerint a gazdasági fejlődés felgyorsulásával párhuzamosan a gyereknevelés költségei is megemelkedtek. A gyerekek iskoláztatási költségeinek megtérülése megnyitotta az utat a szülők számára a gyerekeik emberi tőkéjébe történő befektetéseik előtt. A gyerekek iskoláztatására fordított befektetések emelkedése egyre költségesebbé tette a gyerekvállalást, és arra ösztönözte a szülőket, hogy a mennyiség helyett a minőségi szempontokat részesítsék előnyben, vagyis kevesebb gyereket vállaljanak, ugyanakkor pedig, gyerekeik emberi tőkéjét növeljék.

A szerző véleménye szerint a gyereknevelés használdozati költsége az elmúlt évtizedekben egyre fontosabbá vált, hiszen a társadalmi normák átalakulásával összefüggésben egyre nagyobb lett az igény olyan közpolitikák iránt, amelyek elősegítik a nők számára a gazdasági szerepvállalás és a tervezett gyerekszám együttes elérését. A tanulmány központi kérdésfeltevése tehát arra irányult, hogy azok a család-barát politikák, amelyek a gyereknevelés és a munkaerő-piaci részvétel összeegyeztethetőségét, vagyis a gyereknevelés használdozati költségének csökkentését célozzák, milyen mértékben eredményeznek magasabb termékenységet. Konkrétan, a tanulmány azt vizsgálta, hogy a családi kedvezményekre, az anyasági juttatásokra és a gyereknevelési támogatásra fordított kiadások módosulása milyen mértékben befolyásolták a születések időzítését és a nők befejezett termékenységét.

Az elemzés újdonságát három elemzési szempont következetes alkalmazása biztosította. Először is az elemzés a születések időzítésére fókuszált, vagyis figyelembe vette azt, hogy bizonyos családpolitikai reformok a szülések gyorsítását vagy elhalasztását eredményezhetik, anélkül, hogy hatással lennének a befejezett termékenységre. Másodszor, az elemzés figyelembe vette a családpolitikai programok komplexitását. Például azt vizsgálta, hogy az anyasági juttatás átlagos értékének megváltozása milyen termékenységi válaszokat eredményezett egy foglalkoztatott státusban levő nő esetében, abban az adott évben, amelyben a gyereke született. Vagyis az elemzés a családpolitikák bőkezűségének időbeni és országok szerinti változására figyelt, és nem a politikai szabályozásokra. Végül pedig, megpróbálta kiszűrni az országok szerinti zavaró változók hatását azáltal, hogy kontrollváltozóként az ország-specifikus, időben változatlan

intézményi és időben módosuló makrogazdasági változókat (egy főre jutó szociális kiadások, munkanélküliségi ráta stb.) is szerepeltette a modellben. A kontrollváltozók csoportját ugyanakkor kiegészítette a családpolitikák mellett esetlegesen megjelenő születéspárti reformokra utaló változókkal, illetve és az országos szintű nyers születési arányszámokkal és a teljes termékenységi arányszámokkal.

A felhasznált egyéni termékenységtörténeti adatok a 2004. évi European Social Survey-ből (ESS) származtak. Az ESS 15 éves és annál idősebb személyek reprezentatív mintáján alapuló, kétévenként végrehajtott sztenderdizált európai kérdőíves felmérés. A tanulmány az 1965 és 1984 között született nők termékenységtörténeti adatait használta. Az ESS nem tartalmazott információkat a gyerekeveléssel összefüggő juttatásokra vonatkozóan. A szerző tehát az átlagos vagy feltételezett támogatással számolt, amelyben egy nő részesülhetett. Ezek forrásaként a 2007-es OECD Social Expenditure Database szolgált.

A szerző a családokra fordított állami kiadásokat három nagyobb csoportba sorolta: családi kedvezményekre, anyasági juttatásokra és gyerekevelési támogatásokra. A különbségtétel lényeges, hiszen a családi kedvezmények jövedelem-transzfer programoknak, míg az anyasági juttatások és gyerekevelési támogatások munkaerő-piaci programoknak tekinthetők. A családi kedvezményeknek a gyerekekkel rendelkező háztartások a kedvezményezettjei, céljuk a gyerekvállalást akadályozó pénzügyi nehézségek enyhítése és a gyerekevelés minőségi javulásának elősegítése. Az anyasági juttatások és a gyerekevelési támogatások a gyerekevelés és a foglalkoztatottság összeegyeztetésére irányulnak. A fenti programokra fordított állami kiadások összege országonként jelentős eltérést mutatott. A családi kedvezmények a legtöbb országban emelkedtek, de a mediterrán országokban csökkentek. Az anyasági juttatások jelentősen emelkedtek Norvégiában, Svédországban és Svájcban. A gyerekevelési támogatások Belgiumban, Írországban és a mediterrán államokban emelkedtek jelentősen, legalacsonyabb értéket Görögországban, legnagyobb értéket Dániában értek el.

Az empirikus elemzés két nagyobb részben valósult meg. Az első részben arányos diszkrét-idéjű eseménytörténeti elemzés keretében került sor a születések időzítésének vizsgálatára. Az elemzés második részében egy Monte Carlo-féle szimuláció segítségével került sor a születések időzítésének és a befejezett termékenységnek együttes vizsgálatára.

Az eredmények szerint a vizsgált három fajta családpolitikai program eltérő termékenységi válaszokhoz vezetett. A családi kedvezményekre fordított állami kiadások növelése nem befolyásolta szignifikánsan a születések időzítését vagy a befejezett termékenységet. Az eredmény azzal magyarázható, hogy a családi kedvezmények a gyerekevelés közvetlen költségét csökkentik, és nem a gyerekek használati költségét, amely költség az utóbbi időben egyre inkább előtérbe került a gyerekvállalási döntésekben. Ezzel ellentétben az anyasági juttatások és gyerekevelési támogatások növelése szignifikáns módon befolyásolta a termékenységet az életciklus különböző szakaszaiban. Az anyasági juttatások 10 százalékos emelkedése a 36–40 év közötti gyerektelenség valószínűségét 3,2 százalékkal csökkentette, de nem volt hatással a befejezett termékenységre. A gyerekevelési támogatások 10 százalékos emelése viszont nem gyakorolt hatást a még gyerektelen nőkre, ugyanakkor viszont 0,4 százalékkal megemelte a befejezett termékenységet. Figyelembe véve a családpolitikákra fordított kiadások 1980–2003 közötti nagymértékű emelkedését, ezek a termékenységi válaszok összességében jelentős termékenységi hatásról tanúskodnak.

Összességében a tanulmány eredményei azt mutatták, hogy azokra a családpolitikai programokra fordított kiadások növelése, amelyek segítik a nőket a családjuk és a munka összeegyeztetésében, vagyis amelyek csökkentik a gyerekek használati költségét, pozitív termékenységi válaszokat eredményeznek. Pontosabban, az anyasági juttatások és a gyerekevelési támogatások növelése abba az irányba hat, hogy a nők az életút korábbi szakaszában kezdjék gyerekvállalásaikat, és több gyereket vállaljanak.

Pakot Levente

MÖRK, E. – SJÖRGEN, A. – SVALERYD, H.: Cheaper Child Care, More Children. (Olcsóbb „bölcsi”, több gyerek.) IZA Discussion Paper No. 3942. 2009.

Míg a készpénzes családtámogatási rendszerek hatásairól igen sok tanulmány ismert, lényegesen ritkábban lehet olvasni a gyermekellátó intézmények termékenységre gyakorolt hatásával foglalkozó szövegeket. Ennek elsősorban az az oka, hogy az intézményrendszerek és szabályozásuk általában igen lassan változik, így módszertani szempontból nagyon nehéz a valós hatások elkülönítése.

Mörk és szerzőtársai a 2002-es svédországi reform hatásait elemzik. Svédországban az ezredforduló éveire igen átfogó intézményes gyermekgondozási rendszer – bölcsődék, óvodák, napközik (természetesen a fogalmakat nem teljesen a magyarországi értelemben véve) – alakult ki. Az 1–2 éves gyermekek mintegy 60%-át, a 3–6 éves gyermekek több mint 80%-át ezekbe az intézményekbe adták szüleik, eközben az édesanyák – jellemzően részmunkaidőben – munkát vállaltak. A gyermekellátó intézmények többnyire önkormányzati felügyelet alatt működtek, tág törvényi keretek között, igen különböző költséget jelentve a szülők részére. Egy szociáldemokrata választási ígéretből született reform hatására 2002-től országosan egységesítették és egyben nagyban csökkentették a gyermekeiket gyermekellátó intézménybe adó szülők anyagi terheit. A reform óta a bölcsődékbe, óvodákba járó gyermekek után a háztartások jövedelmével arányos térítési díjat kell fizetni, az első gyermek után a háztartásjövedelem 3%-át, a második után 2%-át, a harmadik után 1%-át. A háztartás-jövedelem figyelembevételkor emellett bevezettek egy egységes felső jövedelmi határt is, az – átszámítva – havi 6430 USA dollár felett kereső jobb módú családoknak csak a fenti összeg százalékában kellett térítési díjat fizetniük. (A munkanélküli, illetve a fiatalabb testvérrel gyesen lévő szülőkre más szabályok vonatkoztak – ők csak heti 15 órában váltak jogosulttá gyermekellátásra.) Az új rendszer országos átlagban mintegy felére csökkentette a szülők térítési díjakkal kapcsolatos költségeit. Az egységes szabályozás legnagyobb nyertesei a jobb módú többgyermekes családok voltak, legalább ilyen lényegesen azonban, hogy a csökkenés különböző mértékben érintette az egyes településeken lakókat.

Alapvetően ez az eltérő települési hatás tette módszertanilag lehetővé, hogy mintegy kvázi kísérletként a szerzők megbecsüljék az intézkedés termékenységre gyakorolt hatását. Ugyanis 2002-ben igen sok más családpolitikai változás is életbe lépett Svédországban, például új sokgyermekeseknek járó pótlékot vezettek be stb. Ezen intézkedés azonban minden településen egyenlő mértékben hatott, szemben a gyermekellátási reformmal, amely településenként eltérő mértékben jelentett tehercsökkentést a szülőknek.

A szerzők az elemzéshez a teljes körű svéd lakossági regiszter adatait használták, kiegészítve az uppsalai IFAU munkaerő-piaci kutatóintézet településszintű, gyermekellátási költségeket tartalmazó adatbázisával. A lakossági regiszterből három 18 hónapos szakaszt választottak ki, kettőt a reform előtt, egyet a reform után. A vizsgálatba első körben bevonták a három vizsgált időszakban összes olyan gyermekes párkapcsolatot, és gyermektelen házasságokat, ahol a nő a vizsgált periódusban 20–45 év közötti volt. (A gyermektelen élettári kapcsolatokat módszertani okokból kellett kihagyni a vizsgálatból, mivel a svéd nők elsőszülött gyermekei jellemzően házasságon kívül születnek, ez nyilván torzítást jelentett.) Ezután speciális párosítási (matching) technikával jövedelem, a gyermekek száma és életkora szerint egymáshoz nagyon hasonló háztartásokat kerestek és párosítottak (pontosabban minimum 'négyesítettek') össze, oly módon, hogy minden bevont háztartásnak legalább legyen egy másik településen, illetve másik időszakban megfeleltethető társa. Így elkülöníthetők a települési, naptári, és az intézkedés-specifikus hatások.

Az eredmények szerint a reform mintegy 4–6%-os termékenységnövekedést eredményezett, ez a növekedés azonban nem volt egyenletes az egyes társadalmi rétegekben. Egyfelől a 35 év feletti nők gyermekvállalási kedve egy csöppet sem nőtt, hasonlóképpen nem figyelhető meg hatás a teljes munkaidőben dolgozó anyák esetén. Ugyanakkor a hatás a 35 év alatti nők esetén is erősebb volt a gyermektelen házaspárok és a kétgyermekesek esetén, mint az egygyermekeseknél. Az eredmények szerint a 35 év feletti 3 vagy több gyermekes nők gyermekvállalási kedvét pedig egyenesen csökkentette a reform. (Míg a többi esetben sikerült valamilyen logikus magyarázatot találniuk a szerzőknek a hatások különbözőségeire, ez utóbbi eredmény előtt ők is érezhetően tanácstalanul álltak.)

Természetesen – mint minden hasonló elemzés esetén – felmerül a kétely a szerzőkben, az intézkedések hatására bekövetkezett és mért termékenység-növekedés vajon nem csupán időzítési hatást mutat-e? Mi a garancia arra, hogy az intézkedések hatására megszületett gyermekek, nem csupán 'előrehozott gyermekek', vagyis, hogy a későbbiekben nem születtek volna-e meg, eme költséges reform nélkül is? A szerzők valós hatást alátámasztó érvei nem különösen meggyőzőek. Úgy érvelnek, bizonyítható, hogy a reform hozzájárult elég sok harmadik gyermek megszületéséhez, márpedig Svédország tipikusan 'kétgyermekes' társadalom, tehát a reform hatására megszületett harmadik gyermekek a valós, tényleges termékenységnövekedés jelének tekinthetők.

Tanulmányuk végén a szerzők összességében azt a következtetést vonják le, hogy a készpénzes családtámogatási rendszerek pozitív termékenységi hatásaihoz viszonyítva az általuk vizsgált ellátási reform termékenységi hatása meglehetősen alacsony, ugyanakkor ez utóbbi intézkedés olyan módon volt képes növelni – noha meglehetősen nagy költségek árán és nem nagymértékben – a termékenységet, hogy közben nem csökkentette a női foglalkoztatást, ami a készpénzes családtámogatási rendszerek esetén nem mindig mondható el.

A tanulmány eredményeinek esetleges magyarországi szempontú értelmezésekor azonban a két társadalom között megfigyelhető igen alapvető társadalmi különbségeket is figyelembe kell venni. Először is a svéd kismamák munkaerő-piaci részvétele – Magyarországgal ellentétben – már az ellátási reform előtt is igen magas volt. Ez azért lényeges, mert J. F. Ermisch klasszikus alapvetése szerint alacsony munkaerő-piaci részvétel esetén a gyermekellátó intézmények könnyebbé tett igénybevétele esetén elsősorban nem a termékenység, hanem a tehermentesített társadalmi csoportok munka-

erő-piaci részvételének növekedése feltételezhető. Svédországban viszont a kiinduló magas foglalkoztatottság miatt a reformnak – mint ez pl. Lundin és társai tanulmányából kiderül – egyáltalán nem volt aktivitást növelő hatása, ugyanakkor a termékenységet növelte. Másfelől fontos látnunk, hogy a szinte kizárólag intézményes gyermekellátási formákra alapozó svéd gyermekellátó rendszer a fenntartók szempontjából igen-igen költséges, s már a 2002-es reform előtt is csak a költségek 15–20%-át terheltek a szülőkre, a költségek nagy részét a Svédországban igen komoly mértékű állami újraelosztás fedezte.

Kapitány Balázs

RØNSEN, M. – SKREDE, K.: Can public policies sustain fertility in the Nordic countries? Lessons from the past and questions for the future. (A közpolitikák szerepe a termékenységi szint fennmaradásában. Múltbéli tanulságok és a közeljövő kihívásai az északi országokban.) *Demographic Research* Volume 22. Article 13. 2010. március. 320–346.

A tanulmány az észak-európai államok család- és szociálpolitikáinak termékenységre gyakorolt hatásával foglalkozik. Az északi országok termékenységi mutatói kiemelkednek az európai átlagból, azonban kérdéses, hogy ez a viszonylag magas termékenységi szint hosszú távon fenntartható-e. A szerzők a termékenységi mutatók alakulását elemezve arra a megállapításra jutottak, hogy a munkaerőpiacon fennálló nemi egyenlőtlenségnek köszönhetően az egyes foglalkoztatási csoportok termékenységi rátái eltérőek: a teljes termékenységi ráta reprodukciós szint körüli alakulását részben a munkaerőpiac női dominanciájú szektoraiban – pl. a közszférában –, gyakran részmunkaidőben alkalmazott nők magas termékenységi mutatója magyarázza. Ezen összefüggés alapján felmerül a kérdés, hogy a termékenységi szint jelenlegi értékének fenntartása összeegyeztethető-e az északi országokban prioritásként kezelt nemi egyenlőséget támogató politikákkal.

A szerzők a bevezető részben áttekintik az elmúlt évtizedek család- és szociálpolitikáinak termékenységre gyakorolt hatásait az északi országokban. A szociálpolitikai intézkedések közvetlen hatásai nehezen különíthetők el a gazdasági, politikai és társadalmi környezet közvetett hatásaitól, mégis számos bizonyíték van a társadalmpolitikai beavatkozások eredményességére. A szerzők példaként a svéd „Sebesség prémium” programot említik, de a szülői szabadság kiterjesztését, az egyre szélesebb körű gyermekgondozási ellátási lehetőségeket, illetve a pénzbeli támogatások pozitív hatásait is a termékenységi szint fenntartásában és növelésében fontos szerepet játszó eszközök közé sorolják. A „Sebesség prémium” program a svéd anyáknak ugyanakkora támogatást biztosított a második gyermekük után, mint amekkorát az első gyermek után kaptak. Mindezt anélkül, hogy a munkapiacra vissza kellett volna térniük, abban az esetben, ha egy meghatározott időn belül vállalták a második gyereket.¹ A program hosszú távon hatott minden társadalmi csoportra, a folyamat nem szakadt meg az 1990-es évek gazdasági recessziójának időszakában sem. Az is beigazolódtott, hogy azok a kezdeményezések, amelyek aktív szülői szerepvállalásra bátorítják az apákat, növelik a termékeny-

¹ A maximális különbség két születés között 1980-tól 24 hónap volt, 1986-tól 30 hónap.

séget: Svédországban és Norvégiában a nők nagyobb valószínűséggel vállaltak még egy gyermeket, ha az apa szülői szabadságot vett igénybe az első gyerekekkel. A pozitív hatás azoknál az anyáknál is érezhető volt, akik kiterjeszthették szülői szabadságukat, és különösen azoknál, akik szabadságuk alatt gyermeknevelési támogatásban is részesültek. Norvég kutatások arra is rávilágítottak, hogy pozitív összefüggés van a napközbeni ellátás támogatása és a termékenység alakulása között. A társadalompolitikai intézkedések hatása azonban országonként változó. Svédországban a napközbeni ellátás elérhetőségének és árának változásai – legalábbis e cikk szerzői szerint – nem gyakoroltak szignifikánsan pozitív hatást a termékenység növekedésére. Egyes időszakokban az intézkedések önmagukban nem feltétlenül bizonyultak elegendőnek a termékenységi szint fenntartására. Svédországban a teljes termékenységi arány az 1992. évi 2,1-ről 1997-re 1,5-re csökkent, mert a gazdasági recesszió miatt nőtt a munkanélküliség, és a fiatalok kevesebb hajlandóságot mutattak a gyermekvállalásra. Ezzel szemben Finnországban a munkanélküliség növekedése ellenére relatíve magas szinten maradt a termékenység. A két ország közötti különbséget azzal magyarázzák, hogy a svéd családtámogatási rendszer szorosabban kapcsolódik a támogatottak keresőtevékenységéhez.

A szerzők szerint az északi országok magas termékenységi szintje nagyrészt egy család-barát, de nemek szerint megosztott munkaerőpiacon alapul, ahol jelentős a rész-munkaidőben dolgozó munkavállalók aránya. Azoknak a nőknek a termékenységi mutatói magasabbak, akik végzettségük szerint a női dominanciájú munkapiaci szektorokban dolgoznak. Az összefüggés azonban kétirányú: Az eleve családcentrikus nők ugyanis főképp ezekben a szektorokba helyezkednek el. Egy további, a norvég férfiakat vizsgáló kutatás arra az eredményre jutott, hogy a fiatalabb férfiak társadalmi-gazdasági szelekciója felerősödött az apává válás során, emellett nőtt a gyermektelenség a magasabb végzettségű férfiak körében is. A szerzők feltételezése szerint ezek az okok magyarázatot jelenthetnek a gyermekvállalás kitolódására: feltételezhető, hogy a magas iskolai végzettségű nők nehezen találnak olyan férfit, aki vállalná a szülői feladatok egyenlőbb megosztását. Ezek alapján a szerzők felteszik a kérdést, hogy a termékenységet ösztönző intézkedések összeegyeztethetőek-e a nemi egyenlőséget elősegítő politikákkal. A szerzők amellett érvelnek, hogy a vizsgált országokban megfigyelhető termékenységi trendek nemi egyenlőségi deficitet tükröznek. Következtetésüket az alábbi munkaerőpiaci jellemzők támasztják alá: a női munkavállalók aránya megközelíti a férfiakét, 2008-ban a skandináv nők 80 százaléka volt gazdaságilag aktív a 25–64 éves korcsoportból. A részmunkaidő elterjedt foglalkoztatási forma a nők között – a foglalkoztatott nők több mint 40 százaléka dolgozik részmunkaidőben, míg a férfiaknak csupán 13 százaléka. A nemi egyenlőtlenségek mind vertikálisan, mind horizontálisan jelen vannak az északi országok munkaerőpiacain. A férfiak és a nők jellemzően más-más szektorokban dolgoznak, valamint a vezető munkavállalók többsége férfi. Megfigyelhető, hogy a nők töltik be a közszféra állásainak többségét, míg a férfiak a magánszférában dolgoznak nagyobb számban. A nők átlagosan 16–20 százalékkal kevesebbet keresnek a férfiaknál. A munkaerőpiac mellett az egyenlőtlenségek a családokon belül is megmutatkoznak: az időmérleg-vizsgálatok azt mutatják, hogy a férfiak és a nők között egyenlőtlen a házimunka megosztása. A szülői szabadság nagyobb részét a nők veszik igénybe, még akkor is, ha az egyenlően elérhető a férfiak és a nők számára. Norvég adatok azt mutatják, hogy a fiatalabb nők életkora az első gyermek születésekor emelkedett az 1950-es években született csoportokhoz képest, ami azt jelenti, hogy ők nagyobb kihí-

vásokkal szembesültek a gyermekvállalást és családalapítást illetően, mint az előző generáció.

A szerzők a termékenységi folyamatok alakulása kapcsán a következő kérdésekre keresik a választ: 1. Hogyan alakult a különböző iskolai végzettségű nők termékenysége, és van-e különbség a fiatalabb és idősebb korosztályok között. 2. Hogyan hatnak a családpolitikai intézkedések a termékenységre? 3. Harmadik kérdésük a férfiak termékenységéhez kapcsolódik: milyen mértékben vált az apaság szelektívvé a fiatalabb korcsoportokban?

A szerzők a férfiak és nők termékenységi különbségeit az iskolai végzettségük szintje és a képzésük területe szerint mutatják be. A vizsgált korcsoport az 1935 után születettekből áll. A szerzők három dimenzió mentén (a) az állások a köz- vagy magánszférába tartoznak, b) milyen a szektor munkavállalóinak nemi megoszlása és c) a szektorba sorolt foglalkozások igényelnek-e speciális szakképzettséget) öt foglalkozási csoportot alakítottak ki: 1. „Női foglalkozások a közsférában” (*oktatás, ápolás és gondozás, szociális területek*); 2. „Női foglalkozások a magánszektorban” (*titkárnői és irodai munka, eladó, felszolgálat, fodrász, szakács, lakberendező*); 3. „Vegyes foglalkozások tágabb pálya-orientációval” (*humán területek, művészetek, társadalomtudományok, közgazdaságtan*); 4. „Vegyes foglalkozások szűkebb pálya-orientációval” (*újságírás, pszichológia, jog, üzleti és adminisztrációs területek, gyógyszerészet, fogászat, orvosi tanulmányok*); 5. „Férfi dominanciájú foglalkozások” (*mérnök és építész, természettudományok, matematika és számítástechnika, agrártudományok, erdőszet és halászat, szállítás, védelem és biztonság*).

A gyermektelenség vizsgálata korcsoportok és a végzettség szintje szerint azt mutatja, hogy a 40 évet betöltő nők körében a legmagasabb, posztgraduális végzettségűek az egyetlen olyan csoport, ahol csökkent a gyermektelenek aránya. Míg az 1940–44-ben születettek 20 százaléka nem vállalt gyermeket, addig ez az arány az 1965–67-es korcsoportban 15 százalékra csökkent. A többi csoportban viszont nőtt a gyermektelenek aránya, csoporttól függően 1–3 százalékkal, legkevésbé a felsőfokú végzettségűeknél, leginkább a legalacsonyabb végzettségűeknél. A termékenységi mutatókat vizsgálva a különböző végzettségi szintű csoportok eredményei konvergáltak, a posztgraduális képzettségűek az egyetlen csoport, amelynél nőtt a termékenység, a többi csoportban csökkent, leginkább a legalacsonyabb végzettségűeknél, legkevésbé a felsőfokú végzettségűeknél. A vizsgálatok szerint tehát a legmagasabb végzettségű nők körében a támogatásoknak és a családbarát jóléti politikáknak köszönhetően csökkent a gyermektelenség és nőtt a termékenységi szint.

A végzettség területe szerint a gyermektelenek aránya azon nők körében a legmagasabb, (20 százalék), akik a 3. csoportba tartoznak, míg a női dominanciájú szektoroknál ez az arány csupán 9–12 százalék. Azt is érdemes megjegyezni, hogy a fiatalabb korcsoportokban enyhén csökkent a gyermektelenek aránya, párhuzamosan a norvég családpolitikák kiterjesztésének időszakával. A termékenység alakulását vizsgálva a 3. csoportba tartozó nők termékenységi szintje bizonyult a legalacsonyabbnak, ahol a legfiatalabbak esetében 1,7 volt a termékenységi mutató, míg a többi csoportban a reprodukciós szint 2 körül alakult. A termékenység legmagasabb a közsférában dolgozó nők csoportjában volt 2,1-es arányszámmal. A mutató stabil volt az 1950 után születettek korcsoportjában, majd az 1960 után születetteknél a 2. és a 4. csoport esetében enyhe csökkenés tapasztalható. A szerzők első kérdésére tehát a válasz, hogy továbbra is nagyok és állandóak a különbségek az egyes foglalkoztatási szektorok termékenysége

között. A közsférában foglalkoztatott nők termékenységi szintje magasabb az átlagnál, még a fiatalabb korcsoportoknál is. A második kérdésre adott válasz kevésbé egyértelmű: a nagyvonalú állami támogatások hatása foglalkoztatási csoportonként eltérő. A közsféra női dominanciájú csoportja és a többi foglalkoztatási csoport közötti termékenységi különbségek a fiatalabb korcsoportokban is megmaradtak vagy enyhén nőttek. A 3. csoport legfiatalabb korosztályában a termékenység csökkenése arra utal, hogy ők kevésbé haszonélvezői az állami programoknak. Ezt részben magyarázza az, hogy kevésbé biztonságos a foglalkoztatási környezetük, melyre inkább jellemző az önfoglalkoztatás, a rosszabb szülői szabadsági feltételek és a határozott idejű munkaszerződések.

A harmadik kérdés a férfiak termékenységi szokásaira vonatkozott: a szerzők utánajártak, hogy milyen mértékben bizonyult szelektívnek az apaság a fiatalabb korcsoportok körében. Újabb kutatások szerint az iskolai végzettség és a termékenység fordított összefüggést mutat a férfiak és nők esetében. A férfiaknál a legmagasabb gyermektelenségi mutató a legalacsonyabb végzettségűekre jellemző, a nőkhöz viszonyítva pedig meredekebb a gyermektelenség arányának növekedése. A vizsgált mintában a 40 évet betöltő férfiaknál 20 százalék volt a gyermektelenség aránya, a legalacsonyabb iskolai végzettségű férfiak esetében 26 százalék. Legnagyobb mértékben a felsőfokú végzettségűek körében nőtt a gyermektelenség. A több partnertől való gyermekvállalás azonban pont a legalacsonyabb végzettségű férfiak körében nőtt a leginkább.

Mind a férfiaknál, mind a nőknél jellemző a gyermekvállalási hajlandóság csökkenése. Az eredmények összességében azt mutatják, hogy az északi országok család- és szociálpolitikai intézkedési pozitív hatást gyakorolnak a termékenységre. Ennek ellenére valószínűnek tűnik, hogy abban az esetben, ha a család-orientált nők termékenységi és család preferenciái megváltoznak és/vagy a családpolitikák nem fejlődnek úgy, hogy minden női csoportot kielégítsenek, beleértve a karrierorientált és önfoglalkoztató nőket, nem lesz lehetséges a jelenlegi termékenységi szint fenntartása. Egy másik megfontolást érdemlő folyamat a férfiak társadalmi-gazdasági különbségeinek növekedése. A férfiakat gyakran úgy írják le, hogy ők az extrém-nem, amely a társadalom alsó és felső rétegét alkotja. A tanulmány eredményei azt mutatják, hogy ők vannak a gyermektelenségi statisztikák csúcán: különösen az alacsony végzettségűek. Ha viszont gyermeket vállalnak, a nőknél nagyobb valószínűséggel több partnertől is születik gyermekük, így jobban ki vannak téve a válás és elválasztás veszélyeinek. Ez a folyamat nagy kihívás az idősödő társadalom számára, az egyedülálló férfiak segítségére szorulhatnak, amely politikai megoldást kíván.

A szerzők ajánlása szerint a későbbi kutatásoknak az emberi és társadalmi reprodukció férfiak és nők közötti egyenlőtlenségeire, valamint a magán és közsférában dolgozók különbségeire kell koncentrálniuk. A férfiak és nők gyermekvállalási döntései és munkaerő-piaci kötődésük közötti viszonyok feltárására további vizsgálatok elvégzése indokolt. Fontos lenne megvizsgálni azt is, hogy hogyan alakul a fiatalabb férfiak attitűdje az apaságot és az apai feladatokat tekintve.

Herche Veronika

SALLES, A. – ROSSIER, C. – BRACHET, S.: Understanding the long term effects of family policies on fertility: The diffusion of different family models in France and Germany. (A családpolitikák hosszú távú hatása a termékenységre: különböző családmodellek elterjedése Franciorszámban és Németországban.) *Demographic Research*, Vol. 22. 2010. 1057–1096.

A tanulmány kiindulópontja, hogy azok a politikai intézkedések, amelyek megkönnyítik a családi és munkahelyi kötelezettségek összeegyeztetését, nagyobb mértékben hatnak a termékenységre, mint a közvetlen anyagi támogatások. Erre az eredményre jutott a legtöbb kutatás az utóbbi években, és ez látható akkor is, hogyha szembe állítjuk egymással a viszonylag magas termékenységű északi országokat, valamint Franciaországot és az alacsony termékenységű német ajkú országokat.

Ugyanakkor a szerzők szerint azok a politikák, amelyek célja a gyermekvállalás és munkavállalás összeegyeztethetővé tétele, csak akkor lehetnek hatékonyak, hogyha a társadalom is elfogadja a kisgyermekes nők munkavállalását. Vagyis a politikák sikeressége azon múlik, hogy megelőzi-e azokat egy olyan kulturális változás, amelynek során elfogadottá válik a kisgyermekes intézményes napközbeni elhelyezése.

Az új politikai intézkedések bevezetése hozzá is járulhat a gondolkodásmód megváltoztatásához, illetve fel is gyorsíthatja ezt a kulturális fordulatot, amennyiben a társadalomnak egy része már várja az új intézkedéseket, és kész arra, hogy ezeket (nevezetesen a bölcsődéket, családi napköziket) igénybe vegye.

A szerzők odáig mennek el feltételezésükben, hogy egy ilyen fordulat nemcsak ahhoz járulhat hozzá, hogy a szülők valóban vállaljanak annyi gyermeket, amennyit maguk számára kívánatosnak tartanak, hanem idővel a kívánt gyermekszámot is növelheti.

A kutatás célja annak vizsgálása, hogy milyen hatásuk van a munkavállalás és gyermekvállalás összeegyeztetését hivatott politikáknak arra a képre, amely egy társadalomban él a munkavállaló anyákról és a gyermekfelügyeleti rendszerekről. Emellett kérdés, hogy összefüggésbe lehet-e hozni ezt a képet azzal, hogy igénybe vesznek-e a szülők külső gyermekfelügyeletet, és hogy milyen gyermekvállalási terveik vannak.

A kutatók két országban vizsgálják ezeket az összefüggéseket, melyekben alapvetően eltér a termékenység: Németországban, ahol a teljes termékenységi arányszám 1,38 és Franciaországban, ahol ugyanez a mutató 2,02. Az alacsony német termékenység részben a gyermektelenek magas arányával magyarázható: a 40–44 éves nők mintegy 21%-a gyermektelen.²

A szerzők részletesen ismertetik a német és francia családpolitikai rendszert és a kettő közötti különbségeket. A németországi intézkedések nem segítik a gyermekvállalás melletti munkavállalást, sem a kisgyermekes anyák számára, sem pedig az iskolás gyermekek szülei számára, hiszen az óvoda és az iskola is csak félnapos, ami szinte lehetetlenné teszi, hogy mindkét szülő teljes munkaidőben dolgozzon. Emellett a politikák az első gyermek születésétől fogva lehetővé teszik minden nőnek, hogy a gyermek három éves koráig otthon maradjon, amit a legtöbben azért is megtesznek, mert igen kevés bölcsőde vagy más gyermekfelügyeleti lehetőség van. A három év alatti gyermekeknek csupán 5,1%-át bízzák napközben intézményes ellátásra.

Franciaországban ezzel szemben csak az jogosult fizetett gyermeknevelési szabadságra, aki dolgozott a gyermek születését megelőzően. De még így is csak a második

² Ez az arány csupán mintegy 10% Franciaországban.

gyermek születése után lehet három évig otthon maradni, az első után legfeljebb fél évig. Ugyanakkor sok bölcsőde és családi napközi van, melyek finanszírozására többfajta támogatást lehet igényelni. A francia rendszer alapvetően a munkavállalás és gyermekvállalás összeegyeztetését segíti elő, arra is lehetőséget adva, hogy a szülő(k) részmunkaidőben dolgozzanak, és arányosan részesüljenek a nevelési díjból, fizetésük mellett.

A kutatás 62 mélyinterjú elemzésével kívánja feltárni a gyermekvállalás és a külső gyermekfelügyelethez, illetve a női munkavállaláshoz való hozzáállás közötti összefüggéseket.

Az interjúkat nyugatnémet és francia középosztálybeli, gyermekvállalási korban lévő nőkkel és férfiakkal készítették. A szerzők először külön csoportosítják a német és a francia válaszadókat aszerint, hogy milyen véleménnyel vannak a gyermeknevelés melletti munkavállalásról és a külső gyermekfelügyeletről. Majd a német és francia tipológiából alkotnak egy közöset, és visszavezetik az egyes csoportok véleményeit a gyermekvállalásra, illetve a gyermekvállalási tervekhez azon válaszadók esetében, akiknek még nincs gyermekük (ez a válaszadók többsége).

A tipológiát és a válaszadók megosztását az 1. táblázat mutatja.

1. Nyugatnémet és francia válaszadók véleménye aszerint, hogy szeretnék-e összeegyeztetni a munkavállalást és a gyermekvállalást (57 interjú alapján)

		Szeretné összeegyeztetni a munkavállalást és a gyermekvállalást		Nem szeretné összeegyeztetni a munkavállalást és a gyermekvállalást	
		Csak szülési szabadság	Nevelési szabadság	A gyermekvállalást preferálja	A munkát preferálja
Német válaszadók	Gyermektelenek	1	16	4	4
	Gyermekesek		10		
Francia válaszadók	Gyermektelenek	6	1 ³		
	Gyermekesek	8	5	1	

A szerzők külön-külön elemzik a gyermektelen és a gyermekes válaszadókat a két országban. Összefoglalva, az eredmények azt mutatják, hogy a legtöbb válaszadó mindkét országban úgy gondolja, hogy kívánatos a gyermekvállalás és a munkavállalás összeegyeztetése. Ugyanakkor Nyugat-Németországban nem tartják helyesnek, ha az édesanya túl hamar visszamegy a munkaerőpiacra, míg Franciaországban ez a legelterjedtebb megoldás a középosztálybeli fiatalok között. Németországban a legtöbb családban elvárás, hogy az anya felfüggeszesse fizetett munkáját amíg a gyermek nem éri el a három éves kort, majd ezután térjen vissza a munkaerőpiacra. De lehetőleg később is csak részmunkaidőben dolgozzon, hogy délután otthon tudjon lenni a gyermekekkel. A gyermeknevelés (a házimunkával együtt) teljes mértékben az anya dolga, az apák hozzájárulása minimális. Ők ugyanakkor a családfenntartók, akik gondoskodnak az anyagi javakról. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a nők nem szeretnék dolgozni akár anyagi okokból, akár azért, hogy ne szigetelődjenek el. Viszont kizárt, hogy a gyermek

³ És egy válaszadó bizonytalan.

három éves kora előtt munkát vállaljanak, és idegen felügyeletre (vagy akár a nagyszülőkre) bízzák a gyermeküket.

Négy német válaszadó úgy gondolja, hogy a gyermekvállalás túl nagy változással és áldozattal jár. Ugyanakkor azt is mondják, hogy csak akkor érdemes gyermeket vállalni, ha az ember hajlandó meghozni ezt az áldozatot. Ők maguk nem szeretnék életüket a gyermekeknek szentelni, ezért inkább nem terveznek gyermeket.

A német válaszadók meg vannak győződve róla, hogy nem lehet egyszerre (kis)gyermeket nevelni és munkát vállalni, és ezt nem is szeretnék. Ugyanakkor a két szerep összeegyeztethetlensége arra ösztönöz számos gyermeces családot, akik már megtapasztalták az ezzel járó anyagi és egyéb nehézségeket, hogy csökkentsék gyermekvállalási terveiket: a korábbi két gyermek helyett többen meg fognak állni az egyenél.

Franciaországban ezzel szemben a fiatalok meg vannak győződve arról, hogy a munkavállalás és a gyermekvállalás nem zárják ki egymást. A legtöbben kívánatosnak tartják, hogy a nők a gyermek születése után minél hamarabb munkát vállaljanak, egyrészt anyagi okok miatt, másrészt pedig azért, hogy egyenlő szerep jusson a két szülőnek a családban. A gyermeces családokban az apák szinte kivétel nélkül kiveszik részüket a gyermeknevelésből, sok esetben ők viszik-hozzák a gyermeket a bölcsődébe vagy a családi napközibe. A külső gyermekfelügyelet a legtöbb válaszadó szerint jót tesz a gyerekeknek, és a legtöbb gyermeces szülőnek pozitív tapasztalatai vannak az igénybe vett szolgáltatásokról. A gyermektelenek is természetesnek tartják, hogy igénybe fogják venni ezeket.

A válaszadó fiatalok gyermekvállalási terveit vizsgálva megállapítható, hogy az mindkét országban kicsit magasabb azon csoportokban, amelyekben a gyermekvállalást a munka elé helyezik. A nyugatnémetek esetében akkor, ha az anya nem kíván visszatérni a munkaerőpiacra, a francia válaszadók esetében pedig azoknál, akik nevelési szabadságot is szeretnének kivenni.

Fontos különbség a két ország között, hogy Franciaországban nincs olyan fiatal, aki nem akar gyereket azért, mert nem lehet mellette dolgozni, vagy mert túl nagy áldozatot követel a gyermekvállalás, míg Németországban ezt többen is mondják. Másrészt miután a gyermeces párok látják Németországban, hogy nem lehet összeegyeztetni a gyermekvállalást a munkavállalással, csökkentik gyermekterveiket, ami nem jellemző Franciaországra.

Az interjúk fényt derítenek arra, hogy a nyugatnémet fiatalok komoly ellentmondásban állnak önmagukkal. Egyrészt panaszkodnak a meglévő politikai intézkedésekre, amelyek nem engedik meg a nőknek, hogy gyermeknevelés mellett munkát vállaljanak, másrészt pedig alapvetően nem tartják elfogadhatónak a külső gyermekfelügyeletet.

A cikk egyrészt megerősíti azokat az eredményeket, amelyek szerint a politikáknak segíteniük kell a munkavállalás összeegyeztetését a gyermekvállalással ahhoz, hogy elfogadható számú gyermek szülessen. Másrészt fényt derít arra, hogy a társadalom hozzáállása a külső gyermekfelügyelethez fontos ahhoz, hogy a politikák sikeresek lehessenek. A fiatalok hozzáállása mellesleg csak lassan változhat meg, ugyanakkor amint a társadalom elfogadja a külső gyermekfelügyeletet, az nagyon keresetté válik. A szerzők megállapítják, hogy Franciaországban sem mindig könnyű gyermekfelügyeletet találni, hiszen nincs elég bölcsődei hely. Mégis, az eredmények azt mutatják, hogy aki szeretne dolgozni, az keres megoldást gyermeke megfelelő elhelyezésére, és a legtöbb esetben talál is. Mellesleg Franciaországban azok a szülők sem ellenzik a külső gyer-

mekfelügyeletet három éves kor alatt, akik úgy döntenek, hogy inkább maguk nevelik gyermeküket. A külső gyermekfelügyelet és a kisgyermekes nők munkavállalásának elfogadása szükséges ahhoz, hogy a politikák sikeresek legyenek.

Stefán-Makay Zsuzsanna

SVARCOVÁ, N. – SVARC, P.: The Financial Impact of Government Policies on Families with Children in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia. (A kormányzati politikák pénzügyi hatásai a gyermekes családokra Csehországban, Magyarországon, Lengyelországban, és Szlovákiában.) *AUCO Czech Economic Review* 3. 2009.

A szerzőpáros elsősorban mikroökonómiai perspektívából vizsgálja négy közép-európai ország – Csehország, Magyarország, Szlovákia és Lengyelország – pénzügyi családpolitikai intézkedéseinek hatását a gyermekes családok jövedelmi helyzetére, valamint a tágabban értelmezett jól-létére. A családpolitikai intézkedések hatásának vizsgálatát egyrészt az indokolja, hogy ezek a termékenység növelésének lehetséges eszközei (bár a szerzők is kiemelik, termékenységre gyakorolt hatásukkal kapcsolatban a szakirodalomban ellentmondásos eredmények találhatók), másrészt viszont céljuk kimondottan a gyerekes családok átlagosnál magasabb szegénységi kockázatának csökkentése is. Természetesen a két cél (pronatalista, szociális) eltérő hangsúllyal van jelen a vizsgált országok családpolitikájában. Ezen kívül a kisgyerekes családok jövedelmi helyzetében bekövetkező változások elemzése fontos adalékokat szolgáltat arra vonatkozóan is, hogy a családpolitikai intézkedések mennyiben és a gyermek megszületését követően mikortól ösztönzik a gyermeket nevelő szülő (általában az anya) munkaerőpiacra történő (vissza)lépését. A családpolitikai intézkedések közül a szerzők a gyerekes családoknak nyújtott jövedelmi transzfereket és az adórendszerben meglévő családok támogató elemeket, ezek hatását tekintik át, tudva azt, hogy természetesen a családok jólétének más faktorai is meghatározóak (pl. a gyermeknevelés és a munkavállalás összeegyeztetésének jogi feltételei és gyakorlatai, értékek, társadalmi, családi konvenciók stb.)

A fenti intézkedések (pénzügyi transzferek, adópolitika) hatásának szemléltetésére természetesen – ahogy minden mikroökonómiai modellben – egyszerűsítésekkel és előfeltevésekkel kell élni. Így a szerzők a 2007-re vonatkozó adatokon a következő esetet vizsgálják: hogyan változik egy kétagú, kétkeresős család jövedelmi helyzete (a feltétel része, hogy a két felnőtt ugyanannyit keres), ha megszületik első gyermekük, a születést követő három éven keresztül átlagosan, ahhoz képest, mint ha nem született volna gyermekük. Ez a szituáció azért lehet alkalmas általában a családpolitikai juttatások hatásának vizsgálatára, mert köztudott, hogy a gyermeknevelés költségei a család nettó jövedelmét a születést követő első néhány évben befolyásolják a legjelentősebb mértékben, amikor az egyik szülő rendszerint otthon gondozza gyermekét. A család jövedelme ebben a periódusban a pénzügyi támogatásokból és a társ jövedelméből tevődik össze. Mivel a közvélemény-kutatásokból ismert, hogy a gyermekvállalási döntéseket a párok családjuk anyagi helyzetének, annak változásának ismeretében hozzák, igen nagy a jelentősége annak, hogy a juttatások mennyiben képesek kompenzálni a kieső jövedelmet. A hipotézis az, hogy minél nagyobb a jövedelem-veszteség, annál nagyobb

a gyermekvállalás elhalasztásának az esélye. Az anya magasabb életkora az első gyermek vállalásakor pedig összességében, mint tudjuk, negatív korrelációban áll a befejezett termékenységgel.

Az eredmények szerint mind a négy országra jellemző, hogy a jövedelem-kiesés a magasabb keresetű családokban a nagyobb. Csehországban a legkisebb keresetű családok jövedelme még nő is a gyermekvállalást követően, hiszen például azon családok, ahol a felnőttek keresete az átlagbér 33%-a volt, a gyermek megszületését követően az első három évben átlagosan a korábbi jövedelem 135%-át kapják kézhez. Ez az arány az átlagbért keresőknél 85%. A kiskeresetű családok túlkompensálásának oka a relatíve magas gyermeknevelési támogatás (child-rearing allowance) Csehországban, amely egységesen, jövedelemtől függetlenül jár a gyermeket nevelő családoknak, s az átlagbér 40%-ának felel meg (egyébként 4 évig kapható). A négy ország közül Magyarországon a legkisebbek a jövedelemkülönbségek a gyermekszületést követően a különböző keresetű családok között (azaz a családpolitika jól kompenzálja a kieső jövedelmeket), hiszen a modellben vizsgált, az átlagbért kereső családok a gyermekszületést követően 91, az átlagbér dupláját keresők 79%-át kapják kézhez annak, mint ha nem született volna gyermekük. Ez a hazai GYED rendszerének köszönhető. A lengyeleknél a legkisebb a kompenzáció a négy ország közül, vagyis a vizsgált gyermekes családok jövedelemvesztése itt a legnagyobb ahhoz képest, mint ha nem született volna gyermekük. Itt az átlagbért keresők a szülést követően csak 62%-ot kapnak, az átlagbér felett keresőknél pedig a kompenzáció már alig több mint 50%. A szlovák rendszer hasonló a csehországihoz, annyi különbséggel, hogy minden jövedelmi csoportban kissé nagyobb a jövedelem-kiesés mértéke a gyermekvállalást követően. A négy ország közül Lengyelország különül el a leginkább a másik háromtól, hiszen itt a leginkább korlátozott a gyermekes családok pénzügyi támogatása. Mögötte az áll, hogy itt a gyermeknevelési támogatás (amely a 18 hétig kapható szülési juttatást követi) jövedelemtesztelt, s csak akkor jár, ha a család egy főre jutó jövedelme az előző év átlagos bérszintjének 25%-ánál nem nagyobb. Így a magasabb jövedelmű családokban az anyákat a 18 hétig járó szülési juttatás lejártát követően erősen ösztönözik arra, hogy visszamenjenek dolgozni. (Az első 18 hétben azonban 100%-os kompenzációt kapnak, tehát a referenciaként számolt jövedelmük teljes összegét megkapják.)

A szerzők vizsgálják azt is, hogy mekkora a különböző pénzügyi juttatások súlya a gyermekszületést követő első három év összjövedelmében. Megállapították, hogy a szülés környékén kapható egyszeri segély a család nettó jövedelmét hosszú távon egyik országban sem befolyásolja. Az első három év viszonylatában a gyermeknevelési támogatásoknak van kiemelt szerepe, hiszen ezt kapják a családok a leghosszabb ideig (Csehországban négy, Szlovákiában és Magyarországon három-három évig lehet igénybe venni). Kiemelendő azonban, hogy a négy ország közül Magyarországon van a legnagyobb súlya a családok összjövedelmében a családi pótlék az első három évben, függetlenül a férj keresetétől. Ez annak köszönhető, hogy több országban is jövedelemtesztelt ez a juttatás (Csehország, Lengyelország) s összege is relatíve magas nálunk.

A család jövedelme azonban különbözőképpen alakul az első három év során. A szerzők ezt a dolgozó pár jövedelmének fényében vizsgálják. A családpolitikai rendszerükben egymáshoz hasonlító Csehországban és Szlovákiában az érdemel figyelmet, hogy a jövedelem a szülést követő három évben igen stabil (bár az első évet követően van egy kisebb csökkenés). Ez annak köszönhető, hogy a szülést követő első 28 hétben a magyarországihoz hasonló keresetarányos terhességi gyermekápolási segélynek pla-

fonja van, amelyet egy viszonylag magas összegű, stabil gyermeknevelési juttatás követ. Magyarországon egy igen erős jövedelem-csökkenés figyelhető meg a második év végén (a gyed lejárta miatt), míg Lengyelországban már az első évet követően megfigyelhető a jövedelem erős csökkenése, amely különösen az átlagosnál magasabb keresetű családok esetében jelentős.

Összességében elmondható, hogy Csehországban és Szlovákiában különösen az átlagosnál alacsonyabb keresetű családokban pénzügyileg nem motiváltak a gyermeket gondozó szülők (jellemzően az anyák) arra, hogy a gyermek három éves kora előtt visszatérjenek a munkaerőpiacra. A magyarországi rendszerben a gyermek két éves kora után van erre egy erős ösztönzés. Lengyelország erősen különbözik a másik három országtól: a legalacsonyabb keresetű családok esetében az első évben a jövedelemkiesés hasonló mértékű, mint Magyarországon vagy Szlovákiában. Am a második évtől kezdődően már sokkal rosszabb helyzetben vannak ugyanezen országokhoz képest. Ha a dolgozó társ az átlagjövedelem 67%-ánál többet keres, a jövedelemcsökkenés mértéke már az első évben is jóval nagyobb, mint a többi három országban így erős a pénzügyi ösztönzés arra, hogy a 18 hetes szülési szabadságot követően mindkét szülő újra dolgozzon.

Az elemzés második részében az adórendszer hatásait veszik a szerzők górcső alá. Különböző gyermekes és gyermektelen családtípusokat összehasonlítva az adódik, hogy a gyermekes családok adóterhelése három országban kisebb, míg Lengyelországban nem különbözik jelenősen a gyermektelenekétől. Ennek ellenére a gyermekes családok szegénységi kockázata mindenhol magasabb az átlagosnál. Érdekes, hogy az Eurostat adatai szerint ezek a családok Csehországban és Magyarországon jellemzőbben egyszülősök, míg Lengyelországban és Szlovákiában olyan családok, ahol három vagy több felnőtt él együtt gyerekekkel, tehát jellemzően többgenerációs családok.

A szerzők a következőkben arra fókuszálnak, hogy a különböző állami transzferek a családok és gyermekek számára mennyiben céloznak a szociálisan rászoruló családokra, bár a számba vett juttatások körét nem definiálják. Összességében a négy ország közül Magyarországon a legnagyobb a támogatások családokra eső átlagos összege, a lefedettség általánosan mondható. Lengyelország áll az ellentétes póluson, ahol alacsony a lefedettség: csak a gyermekes családok 50%-a kap állami transzfert, és relatíve alacsony annak átlagos összege is. Az eredmények szerint a négy ország közül Csehország bizonyul leginkább a szociális szempontok érvényesítőjének. Itt a szegénységi küszöb alatt élők 97%-a kap valamilyen gyermektámogatási juttatást (a szegénységi küszöb az Eurostat-os jövedelmi definíció alapján kerül meghatározásra), és ezek átlagosan 58%-kal magasabb összegűek, mint az átlagos juttatások összege. Szlovákiában kevésbé céloznak az ilyen jellegű juttatások a szegényekre, hiszen a szegénységi küszöb alatt élők körében a juttatásban részesülők aránya kisebb, mint a teljes populációban és öszszegük is csak 4%-kal magasabb az átlagnál. Magyarországon általános az elterjedtség a teljes lakosságban és a szegények körében is, és a szegénységi küszöb alatt élőknek nyújtott összeg 30%-kal haladja meg a nemzeti átlagot. Lengyelországban a legmagasabb azon, szegénységi küszöb alatt élő családok aránya, akik nem kapnak semmilyen családi juttatást (26%), s összegük sem magasabb – szignifikáns mértékben – a nemzeti átlagnál.

Összegzésképpen elmondható, hogy Csehországban és Magyarországon relatíve bőkezű a pénzügyi családpolitikai rendszer, azonban fontos különbség, hogy Csehországban a családot érintő támogatások szociális célzottsága relatíve nagy. Magyarországon

szembesülnek a legalacsonyabb nettó jövedelem-veszteséggel a családok az első gyermek megszületését követően, míg Lengyelország nyújtja a legkisebb pénzügyi segítséget. A szlovák rendszer struktúráját tekintve hasonlít Csehorszáéhoz, de összességében kisebb támogatásokat nyújt.

Habár a szerzők megjegyzik, hogy Magyarországon a legmagasabb, ha csak szerény mértékben is a négy ország között a teljes termékenységi arányszám, valójában a különbség elhanyagolható, és mint tudjuk európai viszonylatban is igen alacsonynak számít. Nem beszélve arról, hogy a GDP-arányosan családpolitikára fordított kiadások nálunk a legmagasabbak a vizsgált országok között, és uniós összevetésben is átlagot meghaladó a kiadások szintje.

Ignits Györgyi

DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

DEMORAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság folyóirata

2010. No. 3.

- ZIMMER, Z. – KORINEK, K.: Shifting Coresidence Near the End of Life: Comparing Decedents and Survivors of a Follow-Up Study in China.
- ROGERS, R. G. – EVERETT, B. G. – SAINT ONGER, J. M. – KRUEGER, P. M.: Social, Behavioral, and Biological Factors, and Sex Differences in Mortality.
- LEI JIN – ELWERT, F. – FREESE, J. – CHRISTAKIS, N. A.: Preliminary Evidence Regarding the Hypothesis That the Sex Ratio at Sexual Maturity May Affect Longevity in Men.
- PATTERSON, E. J.: Incarcerating Death: Mortality in U.S. State Correctional Facilities, 1985–1998.
- SKOOG, G. R. – CIECKA, J. E.: Measuring Years of Inactivity, Years in Retirement, Time to Retirement, and Age at Retirement within the Markov Model.
- SCHMERTMANN, C. P. – ASSUNÇÃO, R. M. – POTTER, J. E.: Knox Meets Cox: Adapting Epidemiological Space-Time Statistics to Demographic Studies.
- OBARE, F.: Nonresponse in Repeat Population-Based Voluntary Counseling and Testing for HIV in Rural Malawi.
- DESAI, S. – ANDRIST, L.: Gender Scripts and Age at Marriage in India.
- Dahl, G. B.: Early Teen Marriage and Future Poverty.
- REINHOLD, S.: Reassessing the Link between Premarital Cohabitation and Marital Instability.
- SCHWARTZ, C. R.: Pathways to Educational Homogamy in Marital and Cohabiting Unions.
- ROSENFELD, M. J.: Nontraditional Families and Childhood Progress through School.
- SASTRY, N. – PEBLEY, A. R.: Family and Neighborhood Sources of Socioeconomic Inequality in Children's Achievement.

SANA, M.: Immigrants and Natives in U.S. Science and Engineering Occupations, 1994–2006.

EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION

az Európai Népesedési Társaság folyóirata

2010. No. 3.

GRIGORIEV, P. – SHKOLNIKOV, V. – ANDREEV, E. – DOMANTAS, J. – JDANOV, D. – MESLÉ, F. – VALLIN, J.: Mortality in Belarus, Lithuania, and Russia: Divergence in Recent Trends and Possible Explanations.

GRAY, E. – EVANS, A. – ANDERSON, J. – KIPPEN, R.: Using Split-Population Models to Examine Predictors of the Probability and Timing of Parity Progression.

MILEWCKI, N.: Immigrant fertility in West Germany: Is there a socialization effect in transitions to second and third births?

CLIFFORD, D. – FALKINGHAM, J. – HINDE, A.: Through Civil War, Food Crisis and Drought: Trends in Fertility and Nuptiality in Post-Soviet Tajikistan.

MYNARSKA, M.: Deadline for Parenthood: Fertility Postponement and Age Norms in Poland.

2010. No. 4.

RENDALL, M. S. – TSANG, F. – RUBIN, J. K. – RABINOVICH, L. – JANTA, B.: Contrasting Trajectories of Labor-Market Integration Between Migrant Women in Western and Southern Europe

DRIBE, M. – SCALONE, F.: Detecting Deliberate Fertility Control in Pre-transitional Populations: Evidence from six German villages, 1766–1863.

GAUMÉ, C. – WUNSCH, G.: Self-Rated Health in the Baltic Countries, 1994–1999.

DE BEER, J. – RAYMER, J. – VAN DER ERF, R. – VAN WISSEN, L.: Overcoming the Problems of Inconsistent International Migration data: A New Method Applied to Flows in Europe.

GUYAVARCH, E. – PISON, G. – DUTHÉ, G. – MARRA, A. – CHIPPAUX, J.-P.: Mortality due to External Causes in Three Rural Areas of Senegal.

JOURNAL OF MARRIAGE AND FAMILY

az USA Családi Kapcsolatok Nemzeti Tanácsának folyóirata

2010. No. 3.

DEMO, D. H.: The Decade in Review.

CHERLIN, A. J.: Demographic Trends in the United States: A Review of Research in the 2000s.

MARX FERREE, M.: Filling the Glass: Gender Perspectives on Families.

BURTON, L. M. – BONILLA-SILVA, E. – RAY, V. – BUCKELEW, R. – HORDGE FREEMAN, E.: Critical Race Theories, Colorism, and the Decade's Research on Families of Color.

- EDIN, K. – JOYCE KISSANE, R.: Poverty and the American Family: A Decade in Review.
- BIBLARZ, T. J. – SAVCI, E.: Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Families.
- GLICK, J. E.: Connecting Complex Processes: A Decade of Research on Immigrant Families.
- PRINCE COOKE, L. – BAXTER, J.: "Families" in International Context: Comparing Institutional Effects across Western Societies.
- MACDERMID WADSWORTH, S. M.: Family Risk and Resilience in the Context of War and Terrorism.
- SASSLER, S.: Partnering Across the Life Course: Sex, Relationships, and Mate Selection.
- SMOCK, P. J. – GREENLAND, F. R.: Diversity in Pathways to Parenthood: Patterns, Implications, and Emerging Research Directions.
- CROSNOE, R. – CAVANAGH, S. E.: Families with Children and Adolescents: A Review, Critique, and Future Agenda.
- UMBERSON, D. – PUDROVSKA, T. – RECZEK, C.: Parenthood, Childlessness, and Well-Being: A Life Course Perspective.
- FINCHAM, F. D. – BEACH, S. R. H.: Marriage in the New Millennium: A Decade in Review.
- AMATO, P. R.: Research on Divorce: Continuing Trends and New Developments.
- SWEENEY, M. M.: Remarriage and Stepfamilies: Strategic Sites for Family Scholarship in the 21st Century.
- CONGER, R. D. – CONGER, K. J. – MARTIN, M. J.: Socioeconomic Status, Family Processes, and Individual Development.
- BIANCHI, S. M. – MILKIE, M. A.: Work and Family Research in the First Decade of the 21st Century.
- ANDERSON, K. L.: Conflict, Power, and Violence in Families.
- CARR, D. – SPRINGER, K. W.: Advances in Families and Health Research in the 21st Century.
- D'ONOFRIO, B. M. – LAHEY, B. B.: Biosocial Influences on the Family: A Decade Review.
- BOGENSCHNEIDER, K. – CORBETT, T. J.: Family Policy: Becoming a Field of Inquiry and Subfield of Social Policy.

2010. No. 4.

- MAHONEY, A.: Religion in Families, 1999–2009: A Relational Spirituality Framework.
- PARCEL, T. L. – DUFUR, M. J. – CORNELL ZITO, R.: Capital at Home and at School: A Review and Synthesis.
- HIGGINS, C. A. – DUXURY, L. E. – LYONS, S. T.: Coping With Overload and Stress: Men and Women in Dual-Earner Families.
- MILLS, M. – TÄHT, K.: Nonstandard Work Schedules and Partnership Quality: Quantitative and Qualitative Findings.
- ABRAHAM, M. – AUSPURG, K. – HINZ, T.: Migration Decisions within Dual-Earner Partnerships: A Test of Bargaining Theory.

- MITCHELL, C.: Are Divorce Studies Trustworthy? The Effects of Survey Nonresponse and Response Errors
- STANLEY, S. M. – RHOADES, G. K. – AMATO, P. R. – MARKMAN, H. J. – JOHNSON, C. A.: The Timing of Cohabitation and Engagement: Impact on First and Second Marriages
- TEACHMAN, J.: Work-Related Health Limitations, Education, and the Risk of Marital Disruption.
- POTTER, D.: Psychosocial Well-Being and the Relationship between Divorce and Children's Academic Achievement.
- BAKER, L. A. – MUTCHLER, J. E.: Poverty and Material Hardship in Grandparent-Headed Households.
- ELLISON, C. G. – BURDETTE, A. M. – WILCOX, W. B.: The Couple That Prays Together: Race and Ethnicity, Religion, and Relationship Quality Among Working-Age Adults.
- CROSNOE, R. – KALIL, A.: Educational Progress and Parenting among Mexican Immigrant Mothers of Young Children.
- WHEELER, L. A. – UPDEGRAFF, K. A. – THAYER, S. M.: Conflict Resolution in Mexican-Origin Couples: Culture, Gender, and Marital Quality.
- SILVERSTEIN, M. – GANS, D. – LOWENSTEIN, A. – GIARUSSO, R. – BENGTON, V. L.: Older Parent–Child Relationships in Six Developed Nations: Comparisons at the Intersection of Affection and Conflict.
- SMITS, A. – VAM GAALLEN, R. I. – MULDER, C. H.: Parent–Child Coresidence: Who Moves in With Whom and for Whose Needs?

2010. No. 5.

- SILVERSTEIN, M. – GIARUSSO, R.: Aging and Family Life: A Decade Review.
- BROWN, S. L.: Marriage and Child Well-Being: Research and Policy Perspectives.
- STEWART, S. D.: Children with Nonresident Parents: Living Arrangements, Visitation, and Child Support.
- DUFUR, M. J. – HOWELL, N. C. – DOWNEY, D. B. – AINSWORTH, J. W. – LAPRAY, A. J.: Sex Differences in Parenting Behaviors in Single-Mother and Single-Father Households.
- BRONTE-TINKEW, J. – SCOTT, M. E. – LILJA, E.: Single Custodial Fathers' Involvement and Parenting: Implications for Outcomes in Emerging Adulthood.
- MCWEY, L. M. – MING CUI – PAZDERA, A. L.: Changes in Externalizing and Internalizing Problems of Adolescents in Foster Care.
- HALLIDAY HARDIE, J. – LUCAS, A.: Economic Factors and Relationship Quality among Young Couples: Comparing Cohabitation and Marriage.
- SWEENEY, M. M.: The Reproductive Context of Cohabitation in the United States: Recent Change and Variation in Contraceptive Use.
- LAVNER, J. A. – BRADBURY, T. N.: Patterns of Change in Marital Satisfaction over the Newlywed Years
- BIRDITT, K. S. – BROWN, E. – ORBUCH, T. L. – MCILVANE, J. M.: Marital Conflict Behaviors and Implications for Divorce Over 16 Years.

- RECZEK, C. – HUI LIU – UMBERSON, D.: Just the Two of Us? How Parents Influence Adult Children's Marital Quality.
- HÖGNÄS, R. S. – CARLSON, M. J.: Intergenerational Relationships and Union Stability in Fragile Families.
- ARRÁNZ BECKER, O. – LOIS, D.: Selection, Alignment, and Their Interplay: Origins of Lifestyle Homogamy in Couple Relationships.
- HIROMI ONO – BERG, J.: Homogamy and Inter marriage of Japanese and Japanese Americans with Whites Surrounding World War II.
- MULDER, C. H. – WAGNER, M.: Union Dissolution and Mobility: Who Moves From the Family Home After Separation?
- PETERSEN, T. – PENNER, A. M. – HØGSNES, G.: The Within-Job Motherhood Wage Penalty in Norway, 1979–1996.
- KALIL, A. – ZIOL-GUEST, K. M. – LEVIN EPSTEIN J.: Nonstandard Work and Marital Instability: Evidence From the National Longitudinal Survey of Youth.
- HOSKING, A. – WHITEHOUSE, G. – BAXTER, J.: Duration of Leave and Resident Fathers' Involvement in Infant Care in Australia.
- ROETERS, A. – VAN DER LIPPE, T. – KLUWER, E. S.: Work Characteristics and Parent-Child Relationship Quality: The Mediating Role of Temporal Involvement.
- MILKIE, M. A. – KENDIG, S. M. – NOMAGUCHI, K. M. – DENNY, K. E.: Time with Children, Children's Well-Being, and Work-Family Balance Among Employed Parents.
- CRAIG, L. – MULLAN, K.: Parenthood, Gender and Work-Family Time in the United States, Australia, Italy, France, and Denmark.
- HEUVELINE, P. – YANG, H. – TIMBERLAKE, J. M.: It Takes a Village (Perhaps a Nation): Families, States, and Educational Achievement.
- LÓPEZ TURLEY, R. N. – DESMOND, M. – BRUCH, S. K.: Unanticipated Educational Consequences of a Positive Parent-Child Relationship.
- SPIERINGS, N. – SMITS, J. – VERLOO, M.: Micro- and Macrolevel Determinants of Women's Employment in Six Arab Countries.
- RUIZ-CASARES, M.: Kin and Youths in the Social Networks of Youth-Headed Households in Namibia.
- BRODY, G. H. – YI-FU CHEN – KOGAN, S. M. – BROWN, A. C.: Buffering Effects of a Family-Based Intervention for African American Emerging Adults.
- OESTERLE, S. – HAWKINS, J. D. – HILL, K. G. – BAILEY, J. A.: Men's and Women's Pathways to Adulthood and Their Adolescent Precursors.

POPULATION⁴

a Francia Nemzeti Népszéttudományi Intézet folyóirata

2009. No. 3.

- PRIOUX, F. – MAZUY, M.: Recent Demographic Developments in France: Tenth Anniversary of the PACS Civil Partnership, and Over a Million Contracting Parties.
- ROSSIER, C. – TOULEMON, L. – PRIOUX, F.: Abortion Trends in France, 1990–2005.

⁴ A Population összes száma teljes terjedelemben megjelenik francia és angol nyelven is.

- DE LUCA BARRUSSE, V.: Pro-Natalism and Hygienism in France, 1900–1940. The Example of the Fight against Venereal Diseases.
- BRINBAU, Y. – KIEFFER, A.: Trajectories of Immigrants' Children in Secondary Education in France. Differentiation and Polarization.
- MUNOZ-PÉREZ, F.: Losses and Changes of Filiation among Children Born in France since the 1960s.

2009. No. 4.

- GOURDON, V. – ROLLET, C.: Stillbirths in Nineteenth-Century Paris: Social, Legal and Medical Implications of a Statistical Category.
- LARMARANGE, J. – DESGRÉES DU LOÛ, A. – ENEL, C. – WADE, A.: Homosexuality and Bisexuality in Senegal: A Multiform Reality.
- DOMMARAJU, P.: Female Schooling and Marriage Change in India.
- DONZEAU, N. – PAN KÉ SHON, J.-L.: Residential Mobility Trends in France, 1973–2006. New Estimates.
- ROYER, J.-F.: Estimating Repeat and Return Migrations among Sub-Population in France.

2010. No. 1.

- RALLU, J.-L.: The Demography of Oceania, from the 1950s to the 2000s. A Summary of Changes and a Statistical Assessment.
- CAUSSINUS, H. – COURGEAU, D.: Estimating Age without Measuring it: A New Method in Paleodemography.
- RÉGNIER-LOILIER, A.: Changes in the Seasonality of Births in France from 1975 to the Present.
- RÉGNIER-LOILIER, A.: Crossing the Time of Year for Births: A Barely Perceptible Phenomenon in France.

2010. No. 2.

- LERCH, M. – ORIS, M. – WANNER, P. – FORNEY, Y.: Religious Affiliation and Mortality in Switzerland, 1991–2004.
- BONNET, C. – SOLAZ, A. – ALGAVA, E.: Changes in Labour Market Status Surrounding Union Dissolution in France.
- FRIPPIAT, D. – MARQUIS, N.: Web surveys in the Social Sciences: An Overview.
- SPOORENBERG, T.: Fertility Transition in India between 1977 and 2004. Analysis using Parity Progression Ratios.
- PIOTROWKI, M. – TONG, Y.: Economic and Non-Economic Determinants of Return Migration: Evidence from Rural Thailand.

2010. No. 3.

- RIOUX, F. – MAZUY, M. – BARBIERI, M.: Recent Demographic Developments in France: Fewer Adults Live with a Partner.
- DAVIER, E. – MAZUY, M.: Women's Fertility and Educational Level in France: Evidence from the Annual Census Surveys.
- ZHAO, Z. – ZHANG, X.: China's Recent Fertility Decline: Evidence from Reconstructed Fertility Statistics.
- DEL REY POVEDA, A. – CEBRÀN-VILLAR, M.: Population Replacement and Migration in Two Spanish Regions during the Twentieth Century.
- PENINA, O. – MESLÉ, F. – VALLIN, J.: Correcting for Under-Estimation of Infant Mortality in Moldova?

POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW

az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata

2010. No. 2.

- LESTHAEGHE, R.: The Unfolding Story of the Second Demographic Transition.
- LUTZ, W. – CRESPO CUARESMA, J. – MOHAMMAD JALAL ABBASI-SHAVAZI: Demography, Education, and Democracy: Global Trends and the Case of Iran.
- POTTER, J. E. – SCHMERTMANN, C. P. – ASSUNÇÃO, R. M. – CAVENAGHI, S. M.: Mapping the Timing, Pace, and Scale of the Fertility Transition in Brazil.
- VAN DALEN, H. P. – HENKENS, K. – SCHIPPERS, J.: Productivity of Older Workers: Perceptions of Employers and Employees.
- GRATTON, B. – GITTMANN, M. P.: Emptying the Nest: Older Men in the United States, 1880–2000.
- KAM WING CHAN: The Household Registration System and Migrant Labor in China: Notes on a Debate.
- MURPHY, M.: Reexamining the Dominance of Birth Cohort Effects on Mortality.

2010. No. 3.

- CAI YONG: China's Below-Replacement Fertility: Government Policy or Socioeconomic Development?
- COLEMAN, D.: Projections of the Ethnic Minority Populations of the United Kingdom 2006–2056.
- HOODFAR, H.: Health as a Context for Social and Gender Activism: Female Volunteer Health Workers in Iran
- ENGELMAN, M. – CANUDAS-ROMO, V. – AGREE, E. M.: The Implications of Increased Survivorship for Mortality Variation in Aging Populations.
- DE HAAS, H. – FOKKEMA, T.: Intra-Household Conflicts in Migration Decisionmaking: Return and Pendulum Migration in Morocco.
- RUGGLES, S.: Stem Families and Joint Families in Comparative Historical Perspective

FREJKA, T. – JONES, G. W. – SARDON, J-P.: East Asian Childbearing Patterns and Policy Developments.

POULATION RESEARCH AND POLICY REVIEW

a KLUWER Akadémiai Kiadó és a Déli Demográfiai Egyesület folyóirata
2010. No. 4.

WESTOFF, C. F. – MARSHALL, E. A.: Hispanic Fertility, Religion and Religiousness in the U.S.

HERBST, C. M. – STEVENS, D. W.: The Impact of Local Labor Market Conditions on Work and Welfare Decisions: Revisiting an Old Question Using New Data.

VIGNOLI, D. – DE SANTIS, G.: Individual and Contextual Correlates of Economic Difficulties in Old Age in Europe.

KIM, J. – PRSKAWETZ, A.: External Shocks, Household Consumption and Fertility in Indonesia.

ALLEN, H. – KATZ, R.: Demography and Public Health Emergency Preparedness: Making the Connection.

HUYSER, K. R. – SAKAMOTO, A. – TAKEI, I.: The Persistence of Racial Disadvantage: The Socioeconomic Attainments of Single-Race and Multi-Race Native Americans.

ISHIDA, K.: The Role of Ethnicity in Father Absence and Children's School Enrollment in Guatemala.

SCHAAKE, K. – BURGERS, J. – MULDER, C. H.: Ethnicity at the Individual and Neighborhood Level as an Explanation for Moving Out of the Neighborhood.

2010. No. 5.

ESTEVE, A. – LÓPEZ-RUIZ, L.: Union Formation Implications of Race and Gender Gaps in Educational Attainment: The Case of Latin America.

HUI-PENG LIEW: The Migrant–Nonmigrant Differentials in Prenatal Care Utilization: Evidence from Indonesia.

GARIP, F. – CURRAN, S.: Increasing Migration, Diverging Communities: Changing Character of Migrant Streams in Rural Thailand.

KANG FU, V.: Remarriage, Delayed Marriage, and Black/White Inter-marriage, 1968–1995.

STAMPER BALISTRERI, K.: Welfare and the Children of Immigrants: Transmission of Dependence or Investment in the Future?

FUHUA ZHAI – QIN GAO: Center-Based Care in the Context of One-Child Policy in China: Do Child Gender and Siblings Matter?

POPULATION STUDIES

A Londoni Közgazdasági Főiskola Népeségvizsgáló Bizottságának folyóirata
2010. No. 1.

- VAN BAVEL JAN: Subreplacement Fertility in the West before the Baby Boom: Past and Current Perspectives.
- COLEMAN, D.A. – DUBUC, S.: The Fertility of Ethnic Minorities in the UK, 1960s–2006.
- JIAJIAN CHEN – ROBERT D. RETHERFORD – MINJA KIM CHOE – LI XIRU – CUI HONGYAN: Effects of Population Policy and Economic Reform on the Trend in Fertility in Guangdong Province, China, 1975–2005.
- ALFANI, G.: The Effects of Plague on the Distribution of Property: Ivrea, Northern Italy 1630.
- MILLS, M. – BEGALL, K.: Preferences for the Sex-Composition of Children in Europe: A Multilevel Examination of its Effect on Progression to a Third Child.
- OBARE, F. – BIRUNGI, H.: The Limited Effect of Knowing They Are HIV-Positive on the Sexual and Reproductive Experiences and Intentions of Infected Adolescents in Uganda.

2010. No. 2.

- BROWN, J. J. – LI BOHUA – PADMADAS, S. S.: A Multilevel Analysis of the Effects of a Reproductive Health Programme that Encouraged Informed Choice of Contraceptive Method Rather Than Use of Officially Preferred Methods, China 2003–2005.
- VALLGÅRDA, S.: Why Did the Stillbirth Rate Decline in Denmark after 1940?
- AFRIDI, F.: Women's Empowerment and the Goal of Parity between the Sexes in Schooling in India.
- YAO LU: Mental Health and Risk Behaviours of Rural-Urban Migrants: Longitudinal Evidence from Indonesia.
- ENGELMAN, M. – AGREE, E. M. – YOUNT, K. M. – BISHA, D.: Parity and Parents' Health in Later Life: The Gendered Case of Ismailia, Egypt.
- GORE, D. L. – CARLSON, E.: Ethnicity, Education, and the Non-Proportional Hazard of First Marriage in Turkey.
- DALLA-ZUANNA, G. – ROSINA, A.: A Note on: the Joint Effect of Maternal Malnutrition and Cold Weather on Neonatal Mortality in Nineteenth-Century Venice: An Assessment of The Hypothermia Hypothesis, *Population Studies* 63(3): 233–251 by Renzo Derosas.
- DEROSAS, R.: Reply to the Note by Dalla-Zuanna and Rosina.

POPULATION TRENDS

az Egyesült Királyság Nemzeti Statisztikai Hivatalának folyóirata

2010. No. 140.

- O'LEARY, L. – NATAMBA, E. – JEFFERIES, J. – WILLSON, B.: Fertility and Partnership Status in the Last Two Decades.
- SHARFMAN, A. – STAPLES, V. – HUGHES, H.: Feasibility Research on the Potential Use of Migrant Workers Scan Data to Improve Migration and Population Statistics.
- WILLSON, B.: Children with a Non-Resident Parent.
- DENNETT, A. – REES, P.: Estimates of Internal Migration Flows for the UK, 2000–2007.
- SIMPSON, L. – MARQUIS, N. – JIVRAJ, S.: International and Internal Migration Measured from the School Census in England.
- TOWNSEND, N.: Evaluation of the 2009 Rehearsal and Lessons Learned for the 2011 Census.